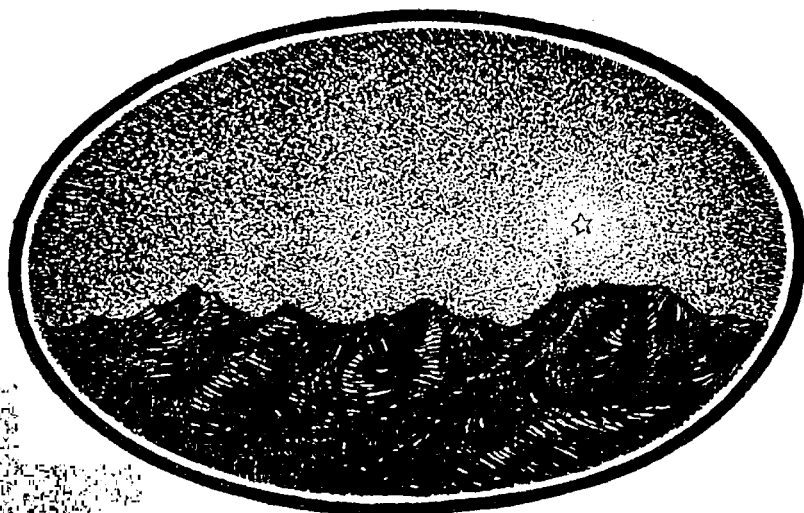

LUCEAFĂRUL

*Revistă pentru literatură,
artă și știință.*

Cuprinsul:

* * *
M. Beza *Tratatul de pace.*
O. C. T. *Cântec (poezie).*
Doina Petrean *Sculptorul C. Medrea.*
Zaharia Bârsan *Cântec (poezie).*
M. Nicoară *Sonet (poezie).*
Manea Basarabă *Povestea păcii.*
Al. Bogdan *Baladă (poezie).*
Al. Bogdan *Monumentul lui Vlaicu.*

D. N. Ciotori *Ultima scrisoare.*
I. N. Pârvulescu *Clipe de lumină (poezie).*
Radu S. Dragnea *Poetul Șt. O. Iosif.*
Ion Sân-Giorgiu *Cântece (poezie).*

Dări de seamă:

Dr. Silviu Dragomir *Documentele lui Ștefan
cel Mare.*

Cronici: Victor Stanciu: *Un Gerilă modern.* B: *Teatru.* T.: *Pictorul Gheorghe A. Mateiu.* *Însemnări:* Ernest Häckel. *Cursurile „Asociațiunii”.* Comisiunea istorică a României. *Eminescu în nemțește.* *Politica culturală.* *Anuar de Geografie și Antropogeografie.* *Buletinul societății numismatice române.* „Proza”. Pentru „Noua Revistă Română”. — *Bibliografie.*

Ilustrațiuni: Sculptorul C. Medrea. C. Medrea: *Bustul lui P. Popovici;* Dr. A. Dobrescu (studiu); *Pocdîntă (compoziție);* *Schița monumentului lui Vlaicu (Bas-relief);* *Schița monumentului lui Vlaicu;* *Copilul Șușu B.;* *Torso de față.* Părintele Mureșianu și ceilalți întemnițați din Moftinul-mic.

Apare de douăori pe lună
REDACTOR: OCTAV. C. TÂSLĂUANU.

An. XIII. Sibiu, 16 Februarie v. 1914. Nr. 4.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, I. A. Bassarabescu, G. Bogdan-Duică, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, I. Ciocărlan, V. Cioflec, D. N. Clotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțen, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupăș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pliș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmnicăneanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărei postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

De curând a apărut:

T. V. Păcățian, Cartea de aur vol. VII.

care cuprinde luptele politice ale Românilor din Ungaria dela 1881—1896 pe 799 pag. format mare, prețul e ca și la tomurile de mai 'nainte **Cor. 10.—**

Un număr restrâns de exemplare, de tot fără scăderi

Vol. I—V. laolaltă se vinde cu prețul redus de Cor. 30.— în loc de Cor. 50.—.

Atrag atențiunea onor. cetitori la această ocaziune excepțională pentru ca să-și poată câștiga cu înlesnire această valoroasă carte, mai ales recomand cumpărarea aceasta favorabilă bibliotecilor și reuniunilor.

Comandele sunt a se adresa către librăria editoare:

W. Krafft în Sibiu.

EUCARARUE

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Tratatивele de pace.

21 Februarie n. 1914.

În sfârșit s'au terminat. Comitetul nostru național a publicat o rezoluțiune diplomatică, amabilă, neprecisă și redactată într'un stil de împăcare. Rezoluțiunea spune foarte mult... așa de mult, încât împreună cu lămuririle date de contele Tisza în cameră ne-au pus pe gânduri... Dar nu vrem să intrăm *acum* în analiza amănunțită a acestui „document istoric al deceniilor din urmă” — cum îl numește „Românul” — și nici nu voim să arătăm ce-am pierdut și ce-am câștigat pe urma tratatивelor de pace cu Ungurii; nu avansăm nici constatarea marilor greșeli ce s'au săvârșit, după părerea noastră, trăgându-se așa de mult tratativele cu guvernul. Nu le facem toate acestea de ocamdată, fiindcă comitetul național ne promite lămuriri, mai mult: o carte roșie — care probabil va apărea deodată cu ceealaltă carte roșie a altui ministru de externe — în care se va publica întreg materialul tratatивelor. Ni se mai promit programe de muncă pozitivă — se anunță, că doi foști tribuniști admiși la consfăturile comitetului au luat asupra lor redactarea unor lucrări importante — și ni se pun în vedere acțiuni serioase de luptă.

Le așteptăm pe toate. După ce se va publica, însă, întreg materialul făgăduit, ne vom permite a face o critică severă asupra activității comitetului nostru național din epoca tratatивelor, în care am fost imobilizați, lăsând să treacă clipele de strălucită înălțare a neamului nostru. Vom arăta greșelile săvârșite și scăpările din vedere ale conducătorilor noștri politici, dar făgăduim, că critica noastră ob-

iectivă va fi călăuzită numai de sentimentul binelui obștesc și de dorința de a lămurii pe deplin încercarea de împăcare cu Ungurii, fixând învățăturile acestei încercări. Vom mai căuta să găsim firul roșu, care leagă și explică lupta împotriva ziarului „Tribuna”, nereușita străduințelor de împăcare ale d-lui Dr. I. Mihu și, în sfârșit, cele ale comitetului național cu contele Tisza. Credem că vom isbuti să dăm o icoană clară a luptelor și moravurilor noastre politice din ultimii zece ani. Le-am fi mulțumitori d-lor dela conducerea partidului, dacă ne-ar da mână de ajutor, publicând materialul și înainte de tratatивele de pace, din epoca „tradării” și „a pândei”. Trebuie să avem curajul a privi adevărul întreg în față.

Acum, după ce s'a sfârșit diplomația împăcării dintre guvernul unguresc și comitetul nostru național, ne simțim și noi mai liberi de a ne spune cuvântul în chestiunile de ordin politic, cărora din nefericire li se dă o prea mare importanță. Prea suntem cu toții stăpâniți de jocul capricios al fluctuațiunilor politice, așteptând gură-cască să ne vină mântuirea de pomană. Într'un articol trecut am spus că noi nici nu suntem vrednici de o „împăcare”, fiindcă nu am făcut toate sforțările pentru realizarea aspirațiunilor noastre. Trebuie să ne așternem serios și statornic pe muncă, să ne interesăm mai mult de roadele hărniciei conștiințe acasă, decât de șolțicăriile din Budapesta. Și ne mai trebuie ceva, foarte important: conștiința unei credințe neclintite în izbânda luptei noastre și alte concepții *morale* și

culturale în acțiunile obștești. Acestea a luptat „Tribuna“, am luptat și noi, și vom
trebuie să fie temelile sufletului nostru din luptă neclintiți și în viitor.
care pleacă îndemnul la muncă și la luptă. Mai la vale publicăm hotărârea comite-
Pentru sădirea acestora în sufletele tuturor tului central al partidului nostru național:

Comitetul central executiv al partidului național român din Ungaria și Transilvania în ședința sa ținută la Budapesta în ziua de 17 Februarie n. 1914, ascultând și luând la cunoștință raportul comisiunii sale despre decursul și rezultatul tratativelor urmate la inițiativa Excelenței Sale Domnului ministru-președinte ungar contele Ștefan Tisza pentru stabilirea raporturilor normale între poporul român și factorii vieții de stat, cu unanimitate și în perfectă bună înțelegere a adus următoarea

REZOLUȚIUNE:

Luptând în spirit constituțional, cu arme legale, pentru asigurarea existenței naționale, a liberei afirmări și dezvoltări politice, culturale și economice a poporului român în cadrele statului ungar și având conștiința comunității de interese între națiunea maghiară și națiunea română, nu mai puțin considerând însemnătatea particulară a neamului românesc pentru situația imperiului austro-ungar, partidul național român dela înființarea sa a avut și are convingerea, că deslușindu-se dreptatea și patriotismul scopului său programatic, prin conlucrarea factorilor dirigenți ai monarhiei se va înlătura conflictul între condițiunile de existență națională a poporului român în țările coroanei Sfântului Ștefan și între politica de guvernământ a statului ungar, practică dela inaugurarea vieții constituționale în anul 1867.

În consecință comitetul central executiv al partidului național român cu legitimă satisfacțiune a primit invitarea Excelenței Sale Domnului ministru-președinte de a statori împreună o soluție, prin care politica de guvernare a statului ungar ar putea fi adusă în deplină armonie cu interesele naționale-politice, culturale și economice ale poporului român, urmând să înceteze astfel adâncă nemulțumire a Românilor cu situațiunea lor obștească și mai vârtos cu politica dușmănoasă a guvernanților țării față de dânzii.

În temeiul raportului comisiunii sale și a tuturor actelor, cari i s'au prezentat, remarcând patrioticul zel al Excelenței Sale Domnului ministru-președinte contele Ștefan Tisza, dezvoltat în cursul îndelungatelor și laborioaselor tratative, comitetul central executiv al partidului național român constată, că în scopul de a se stabili, în chip dănuitor, armonia între interesele naționale-politice, culturale și economice ale poporului român și între politica de guvernământ a statului ungar, armonie imperativ reclamată prin marile interese de consolidare internă a patriei și de raporturile internaționale ale monarhiei austro-ungare, reprezentanții săi, în cursul desbaterilor urmate între dânzii și domnul ministru-președinte, pătrunși de gravitatea istorică a situațiunii, prin propunerile lor făcute în cadrele justelor desiderate ale poporului român au oferit temeiul bunei înțelegeri și al pacificei conlucrări.

În același timp, însă, comitetul central executiv al partidului național român regnicolar cu adânc regret este necesitat a constată, că soluția oferită în mod definitiv din partea Excelenței Sale Domnului ministru-președinte, atât în urma conținutului obiectiv, cât și în vederea consecințelor, cari se impun ca condiții ale executării, este neapță pentru înlăturarea chiar și vremelnică a conflictului existent între Români și politica de guvernământ a statului ungar.

Deși domnul ministru-președinte pe deoparte a indicat omogenitatea de interese a națiunii maghiare și a celei române, pe de altă parte a recunoscut dreptul firesc al poporului român de a-și constitui partidul său politic deosebit propriu și s'a simțit îndemnat a accentua, că mulțumirea poporului român din Ungaria cu situația sa este în interesul bine înțeles al națiunii maghiare, declarându-se gata a contribui la această mulțumire prin sanarea doleanțelor, pe cari le-ar afla justificate, totuș comitetul central executiv al partidului național român, având patriotica îndatorire a-și exprima temerile, protestele ori desideratele sale la toate prilejurile potrivite, se simte necesitat de astădată a constată, că Excelența Sa Domnul ministru-președinte ungar nu numai n'a admis condițiunile indispensabile pentru înlăturarea conflictului dintre politica de guvernare a Ungariei și interesele de exi-

stență a poporului român din această țară, ci a aflat chiar oportun a enunța, că nu va executa față de neamul nostru nici acelea minimale drepturi, cari sunt înscrise în articolul de lege 44 din 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților Ungariei, lege neabrogată, sancționată de Majestatea Sa, declarând în acelaș timp, că poporului românesc prin legea nouă electorală i se vor oferi cadre mai reduse ca până aci pentru exercitarea influinței sale politice în legislațiunea țării

În asemenea împrejurări și constatând durerosul fapt, că nedreptățile suferite de poporul român în era constituțională cu începere dela anul 1867 nici în timpul din urmă nu au încetat, ci dimpotrivă s'au întesit, situațiunea sa politică prin noua lege electorală, prin legea presei, prin împărțirea circumscripțiilor electorale și prin ordinul ministerial referitor la întrunirile publice s'a înrăutățit în măsură aproape insuportabilă, comitetul central executiv al partidului național român cu adâncă iubire de patrie și nestrămutată credință față de Înaltul Tron, gata fiind și în viitor în orice moment a contribui la înfăptuirea păcii naționale bazate pe drept și dreptate, pe încredere împrumutată și pe respectul reciproc de drept și dorind ca guvernul Majestății Sale prin acțiuni guverniale binevoitoare neamului nostru să creieze atmosfera indispensabilă unei asemenea înțelegeri, este necesitat a declara, că — respectând integritatea teritorială și suveranitatea politică a statului — în situațiunea dată i se impune datoria de a lupta și mai departe în spirit constituțional cu arme legale spre înlăturarea nedreptăților, de cari suferă poporul român și spre câștigarea și asigurarea drepturilor, cari sunt indispensabile pentru existența lui națională, pentru afirmarea sa politică și prosperarea intereselor sale culturale și economice.

Comitetul central executiv al partidului național român este ferm convins, că în această patriotică nizuință întreg neamul românesc va fi solidar.

Cântec.

F.....

Să-mi fie seacă vieața
De bucurii, mă jur
Pe ochii tăi, pe fața
Ca măru cel frumos,
Mă jur, că nici o vorbă
Din gura mea n'am scos.

În adumbrita fire
Păreai o zână, fată!
Ardeam eu de iubire
Și stelele ardeau;
Și-i de mirare: stele
Ori ochii tăi erau?!

Că din tufișu 'n plete
O mierlă ne văzû,
Și-a doua zi când fete
Trecură la izvor,
S'o bată vina mierla
Ne spuse tuturilor!

Acolo, sub alunii
Crescuți tufoși în rând,
Cum te văzui la șipot:
Tăcută, ochii duși,
Cu sinii tremurând,
Naintea mea stătuși.

Sărmanu-mi, și de știam
Ce șoapte vor străbate,
Că va ajunge cântec
Să fiu cântat în sate
Și gluma lor să fiu,
De știam... Ci cum să știu?

Și fetele — cum sânt,
Au și pornit-o, dragă,
Cu svon și rău cuvânt
Și clopot gura și-au făcut
Să 'ntunece de ciudă
Sărutu-ne sărut...

Ci fi-mi-ar seacă vieața
De bucurii, mă jur
Pe ochii tăi, pe fața

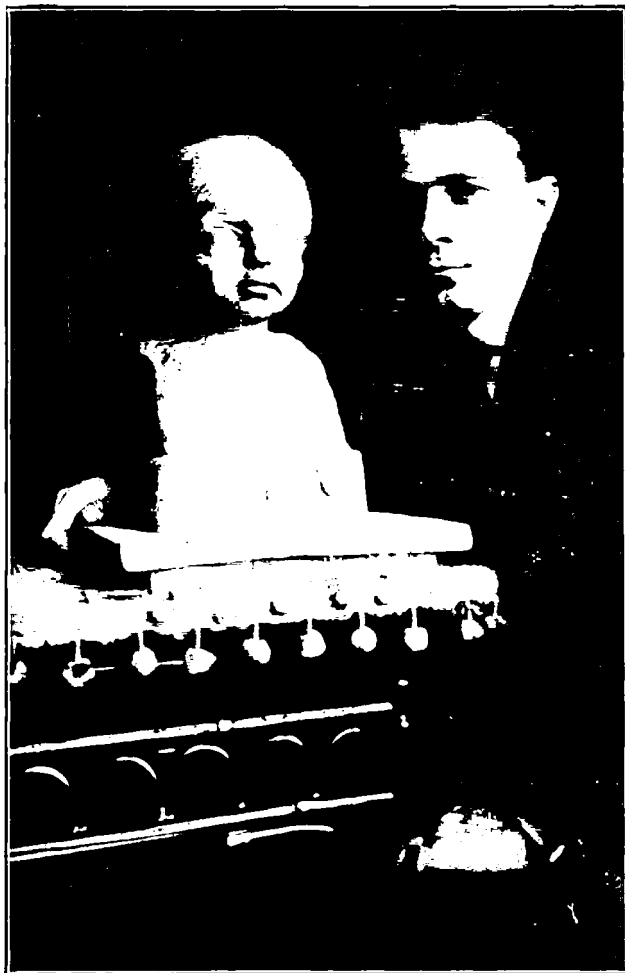
Ca măru cel frumos,
Mă jur, că nici o vorbă
Din gura mea n'am scos.

M. Beza.

Sculptorul C. Medrea.

Un artist nou; o bucurie nouă. Da, căci cele mai vesele clipe pe care le are o revistă ca a noastră sunt acele, când poate constată ivirea unui nou talent pe pământul Ardealului.

Sculptorul C. Medrea.

Din lucrările ce le reproducem în acest număr se poate convinge oricine că simpaticul sculptor Cornel Medrea, adăpostit vremelnice în Brașov, e un talent real dela care așteptăm creațiuni de valoare. Bustul d-lui Petru Popovici și celelalte schițe dovedesc că-i stăpân pe tehnica artei sale, iar compozițiile: Pocăință și Monumentul lui Vlaicu vădese puterea de creațiune a sufletului său. În special schița monumen-

tului Vlaicu, cu care se ocupă amănunțit d-l Dr. Al. Bogdan, arată îndrăzneala și originalitatea în concepția artistică a d-lui C. Medrea.

Nu facem parte dintre aceia, cari se grăbesc să cânte osanale celor ce bat întâia oară la porțile artei. Dimpotrivă credința noastră este că trebuie să încurajăm prin critică manifestațiunile tinerilor talente. Critica dreaptă și onestă nu poate supăra decât pe cei îmbătați de primele inspirații și pe cei săraci cu duhul, cari nu se mulțumesc cu jilțurile de fericire din împărăția cerurilor ci vreau să-și smulgă, cu deasila, o cunună de lauri nemeritați și în această vale a parvenirilor.

Când avem, însă, deosebita bucurie de a ne găsi în fața unui talent real, cum e d-l Medrea, suntem datori să-l relevăm și să-l sprijinim cu toată căldura sufletului nostru. Convingerea ne îndeamnă la împlinirea acestei datorii.

Asupra d-lui Cornel Medrea ne-a atras atențiunea un foileton al d-lui profesor Dr. Al. Bogdan, în care ne spune cunoscuta poveste a tuturor artiștilor români: lupta împotriva sărăciei și a mizeriei. De origine din Miercurea Sibiului, născut din părinți ce nu puteau jertfi suficient pentru visurile artistice ale fiului lor, a studiat la Budapesta, în condiții modeste. Cu toate acestea a ajuns să fie stăpân pe arta lui, călăuzit mai mult de îndemnul sufletului său, decât de ale profesorilor și mediului în care a trăit. Retras la Brașov, purtând mai departe lupta împotriva năcazurilor, a lucrat și a arătat ce știe și ce poate. Oameni de inimă l-au încurajat și l-au ajutat.

Acum, după ce îl cunoaștem cu toții, suntem datori să-i dăm posibilitatea de a crea opere de artă, dându-i de lucru și punându-l la adăpost de grija zilei de mâine. Monumentul lui Vlaicu, poate cu unele modificări ale schiței ce o publicăm, va trebui să i se încredințeze ardeleanului nostru. Din obolul obștei dela noi să ridicăm unui talent răsărit din mijlocul

nostru un monument creat aici acasă de un artist al plaiurilor noastre.

Străduințele noastre viitoare, în toate manifestațiunile culturale, trebuie să tindă spre o ardelenizare, spre o reliefare a caracterului specific poporului românesc din această cetățuie de munți. Prin asemenea străduințe vom creă izvoare nouă de îmbogățire a culturai noastre românești, care cu toate nuanțele locale va rămâne una și nedespărțită. Această direcție culturală și artistică ni se impune și de tradiția de până acum.

De câte ori apare un nou talent, mai ales în artele plastice, așa de sărăcăcioase la noi,

trebuie să ne bucurăm și să ne dăm silința a-l rețineă acasă. Am pierdut destui preoți ai frumosului până acum, să-i ocrotim măcar pe ceice vor veni de-acum încolo. Bani cheltuim pentru atâtea consfătuiri și atâtea banchete, am puteă să-i cheltuim și pentru artă. Publicul să se obișnuească a da mai multă atențiune și mai mare sprijin artiștilor, căci ivirea unui nōu talent, ca de pildă al d-lui Medrea, prețuește în cumpăna vieții noastre naționale cel puțin atâta cât o „rezoluțiune“ a comitetului central al partidului național.

O. C. T.

Cântec.

Doamne cât de bine-i noaptea...	— Vino, vino și mă 'nvață
Toate 'n juru-ți adormite,	Luno, tu surâzătoare
Luna albă prin fereastră	Să 'mpletesc un leagăn dulce
Puf de aur îmi trimite...	Pentru-o frunte visătoare...

Doina Petrean.

Sonet.

Rămâi... rămâi cu mine rândunică!
Nu vezi că sunt pornit și eu pe mare?
Întoarce-ți ochii tăi frumoși din zare
Și stai pe naia mea fără de frică...

Tot ce lucește-acolo e pierzare;
Minciuni sunt norii care se ridică,
Sunt jucării ce repede se strică
Căci nu trăesc decât prin depărtare...

Rămâi cu mine... 'n zilele cu soare
Ne vom deschide drumul auriu,
Ne-om face din vieață, sărbătoare!

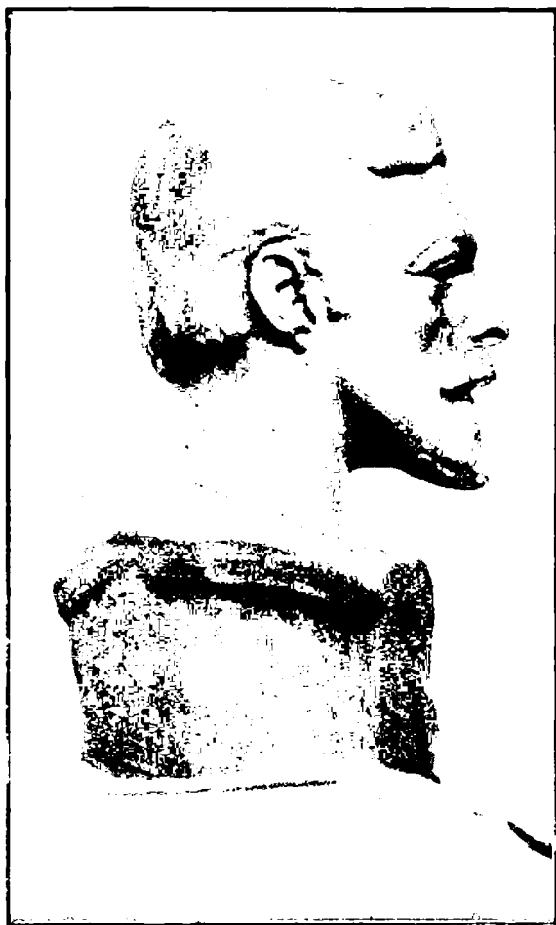
Rămâi!... Ca mâne va veni furtuna
Mânându-ne spre marele pustiu...
— Sau dacă nu vreai, du-te... e tot una!

Zaharia Bârsan.

Povestea păcii.¹⁾

Traiă odată într'un sat un om sărac și năcăjit. N'avea bietul Român decât o livadă în marginea satului, moștenită din părinți, dar în schimb las' că l-a dăruit Dumnezeu cu o spuză de copii.

C. Medrea: Bustul lui P. Popovici.

Livada se mărginează cu grădina unui om bogat și chiabur din sat. De câte ori da cel bogat drumul la vite, tocmai în livada celui sărac se opriau, că n'ajungea bietul om niciodată să poată trage cu coasa două brazde de fân, să aibă și el cu ce-și scoate cele două vacuțe din iarnă.

Și mai avea cel bogat un nărav. În fiecare primăvară îngrădiă gard nou în fundul grădinii și totdeauna se lărgia cu un pas. Dacă

¹⁾ Articol scris înainte de a se cunoaște rezultatul tratativelor.

avea să mai țină asta câțiva ani, cel sărac rămânea fără livadă.

Cel sărac, — ca omul sărac — a răbdat, dar dela o vreme i s'a făcut și lui lehamite de atâta nedreptate și a nceput să facă gură.

Cel bogat, care era om mândru și cu trecere în sat, ca să nu creadă lumea că lăcomește la bucăți de pământ a celui sărac, l-a luat pe cel sărac cu vorbe bune și i-a zis într'o zi: „Ascultă, omule, ce-a fost a trecut, hai să ne 'mpăcăm, că-i rușine să trăim supărați, amândoi oameni de-aci tot dintr'un sat.“

Și au plecat la crășmă să se 'mpace. Eră tocmai spre primăvară, treceau pe drum oameni la lucru, scârțâia plugul pe rotile, și eră o vreme de muncă de mai mare dragul.

Cel bogat și cel sărac în vremea asta se omeneau și se 'mpăcau.

„Așa cum îți spun, e rușine să stăm aci ușă de ușă supărați. Știi, eu n'am lăcomit niciodată la averea altuia; să găsesc o pungă cu galbini în mijlocul drumului și trec pe lângă ea fără să m'ating. Îmi zic în mine: O fi pierdut-o vreun om năcăjit, las' că se întoarce el după ea, când a băgă de seamă c'a pierdut-o. Și apoi tocmai dela tine să iau, om sărac? Să-ți mai dau eu, nu să-ți mai iau. Uite vezi, ce m'am gândit. Să lași un băiat la mine la plug săptămâna asta, am să-i cumpăr o păreche de opinci, și așa i-am văzut tot desculți; și deseară trimite-ți nevasta la noi, că avem lapte berechet, să le faci o bucurie la copii.“

Celui sărac i se lumină fața de bucurie și nu-i venia să creadă ce noroc a dat peste el. Se gândia cum o să rămână nevastă-sa crucită deseară, când i-a spune ce ispravă a făcut azi.

N'a isprăvit bine gândul și nevastă-sa a și trântit ca o furtună ușa crășmii, oprindu-se în fața lui:

„Bine mă, acum în vremea lucrului, când toată lumea-i pe câmp tu ștezi în crășmă și petreci?

— Pst, nevastă, că-i lucru mare aci...

— Ce drac de lucru mare?

— Pst, gura, deseară am să-ți spun. Ne-am împăcat și...

— O, mânca-te-ar pământul, — Doamne iartă-mă, să nu fie zis într'un ceas rău. — În crăsmă vă împăcați și sluga dumnialui chiar acum a mutat gardul prin mijlocul livezii."

Românul a rămas ca trăsmit. Se uită la nevastă-sa, se uită la cel bogat, — se învânte crâșma cu el și nu mai știa pe ce lume e.

*

Întocmai așa a pățit și comitetul partidului național din Ungaria. Până stătea în tratative de pace cu Tisza, în cameră ministrul de interne ungar puneă proiectul de lege despre împărțirea cercurilor electorale, prin care Românilor din Ardeal li se răpiau și puținele drepturi politice câte mai aveau.

Tisza făcea pace și cumnatul său mută gardul.

Cu toate că Tisza declarase în camera ungară legea de egală îndreptățire a naționalităților literă moartă, cu toate că a făcut declarații categorice că nu va cedă o iotă din drepturile politice ale națiunii maghiare, cu toate că proiectul de împărțire al cercurilor electorale eră dat publicității, comitetul partidului național continuă tratativele și prin discreția în care se învâluia lasă lumea să creadă că se pregătește lucru mare...

Au fost o greșală politică pentru noi tratativele de pace. Întreagă acțiunea, cum s'a pornit, a fost greșită. Membrii din comitet, cari sunt reprezentanții poporului românesc din Ungaria, n'au dreptul să ducă la târg programul politic al poporului care i-a ales.

Nici un partid politic nu poate să stea de vorbă, să intre în tratative cu un alt partid, când dela început i se cere părăsirea programului. Se pot discuta anumite mijloace de luptă, anumite acțiuni ori atitudini, dar principiile nu se pot pune în discuție.

Programul unui popor supus, care trăește în afară de cadrele de drept, cum e cazul poporului nostru din Ardeal, cuprinde chințesenza aspirațiilor acestui neam, — acelea nu pot forma obiect de târguială.

E și ciudat la noi, că se poate admite ideea unui pact.

Un popor, care nu are nici un drept, față de care legile nu se execută, care nu are

nici o putere politică, numai programul, numai sufletul, cum poate să pacteze?

Sufletul nu și-l poate da, și altceva n'are, că tot i s'a luat.

Guvernul e în deplina posesiune a tuturor drepturilor, a întregii puteri de stat, îi stă în voie să execute o lege ori nu, și dacă

C. Medrea: Bustul lui P. Popovici.

ține să împace pe un popor, n'are decât să o execute. Tot așa poate să ne facă o nouă nedreptate, și noi fiind împiedecați să ne manifestăm politicește nu-l putem opri, n'avem nici un mijloc, nu ne stă nimic la dispoziție, — cel mult putem strigă.

Și aci s'a dovedit prim-ministrul ungar Tisza un adversar destoinic.

După criza balcanică, după înfrângerea austriacă, când primejdia dela sud crește, ba și alianța cu România se clătină, strigătul Românilor putea câștiga o altă importanță politică.

Elementul unguresc ajuns singur stăpân în Ungaria prin dualismul din 1867, în urma

tuția — așa că tratativele de pace se impuneau cu forță majoră.

Astăzi proiectul de lege e depus în cameră, sancțiunea prealabilă câștigată, se pot deci amâna tratativele de pace până la altă ocaziune.

S'au dovedit și de astădată că tratativele cu Românii sunt un excelent mijloc în mână guvernelor ungurești, pentru a înlătura primejdia unei chestiuni a naționalităților de câte ori se proiectează un atac nou.

Tratativele de pace ne-a adus însă o problemă nouă. Cum rămânem cu programul?

Înaintașii noștri, în sufletul cărora trăia viu avântul anului 1848, cari la anul 1863 erau aproape să-și vadă realizate visurile de autonomie națională, cari și-au dat seama că în 1867 națiunea maghiară a ajuns stăpână pe puterea de stat a Ungariei numai în urma înfrângerii Austriei la Königrätz, au înscris în programul național dela 1881 dreptul nostru la o autonomie națională teritorială și credeau cu sfințenie în sosirea unor vremi cari vor face dreptate poporului românesc. De aceea au combătut totdeauna dualismul

C. Medrea: Dr. A. Dobrescu (studiu).

unei înfrângeri a Austriei față de Prusia, eră amenințat prin noua înfrângere diplomatică dela sud să alunece puțin pe scara puterii de vale.

Pentru un prim-ministru ungar, chemat să apere cu toate mijloacele interesele poporului său, eră fără îndoială o grea situație. Ba în aceeaș vreme voia să treacă prin cameră o lege, care are menirea să desființeze politicește un popor, la ai cărui frați li se face pe de altă parte ochi dulci și li se caută alianța.

O acțiune politică a Românilor, strigătele lor după dreptate, i-ar fi îngreuiat mult si-

C. Medrea: Pocăință (compoziție).

și toate legile din 1867, cari asigurau heghe-monია ungurească asupra naționalităților.

Politicianii noștri de acum, cari au condus tratativele de pace cu Tisza, admițând discuția asupra crezului politic al Românilor din Ungaria au clătinat credința în acest crez.

Va trebui deci să se lămurească cum stăm

cu programul? Sunt anumite puncte ale programului nostru național — articole cari se pot da rabat în târguierile politice?

E timpul suprem ca cei competenți să facă lumină.

M. Nicoară.

Baladă.

Ce frumoasă ceruire are luna 'n noaptea asta!...
De pe lada-i de mireasă singură 'n cerdac nevasta
Cu privirea visătoare goana ei o urmărește,
Cum în drumu-i norii negri cu argint îi poleiește.
Tot mai răspicat s'aude vuet mănios de gârlă,
Pe un vârf de deal departe latr'un câne la o târlă...
Vântu poartă 'ncet mirosul crinilor din grădiniță —
Par'că 'n liniștea adâncă s'aud pași dinspre porțiță...
Bate inima nebună și răsuflu-i stă deodată,
Când, în luminișul lunii, umbra lui în prag s'arată...
Ușor fruntea o desmeardă și suvița ei bălaie.
Pe la moara cea pustie mereu țip'o cucuvaie...
Au trecut încet în casă!... Într'o 'mbrățișare mută
Mare patimă grăește, legilor necunoscută;
Și pe când buzele-apasă alba frunte ca de ceară,
Dintre clăile din țarcuri două umbre se strecoară.
„Vere-ațâne-te la tindă, eu rămân pe la fereste,
Fără straje nu tihnește dragostele de neveste!...”

*

Cum îi leagănă trupșorul în a candeliei lumină,
Par'c'ar fi o arătare de atâta farmec plină.
Stă bărbatul — pumnul strânge fierul aspru din șerpar —
Și c'un geamăt greu s'apleacă și foc pune sub celar...
Moare candela 'n chilie și 'ntunerecul se lasă;
Pe la căpriori și streșini limbi de foc încep să iasă,
Șerpuind cu 'nfiorare se ridică vâlvătaie,
Din adâncuri câte-un strigăt pacea nopții întretaie.
Trosnesc grinzile 'n jăratric și-a 'nroșit ograda toată —
Două umbre 'ncremenite stau cu fața 'ntunecată!...

*

Mistuiți de două focuri, zac ibovnicii 'n cenușe,
Peste creștete de vișini — trece spuza jucăușe...
Stele cad în depărtare, iar frunzișu-i plin de șoapte.
Pe la poalele pădurii, două umbre pier în noapte...

Manea Basarabă.

Monumentul lui Vlaicu.

— Proiectul sculptorului Cornel Medrea. —

Cum se nutrește arta din paradoxele vieții! Căci oare nu-i un paradox, când trebuie să moară un om mare, pentru ca să se nască o mare operă de artă?

Și poate niciodată, imediat în urma morții unui Român, nu s'a ivit arta, bucură de tragicul sfârșit, atât de repede, pentru ca să eternizeze ce-a pierit, cum s'a ivit deodată pe toată întinderea pământului românesc după căderea lui Aurel Vlaicu.

Neamul nostru vrea să-i ridice monumente, în trei-patru locuri. Și sculptura românească se găsește fără de veste în fața unei probleme, care până azi putea neliniști doar numai sufletul artiștilor altor națiuni. Căci acestea și-au avut aviatorii și i-au jertfit, pentru a umplea cu trupurile lor șanțurile, peste cari urmașii vor trece mai ușor spre o nouă etapă în dezvoltarea culturii omenești.

Iată în ce chip eternizează sculptorii străini avântul și jertfa sburătorilor moderni: Unul așează pe-un înalt soclu de piatră o figură, care reprezintă pe Icar, omul cu aripi, gata de sbor; altul, iarăși pe un soclu, un vultur cu aripile întinse, iar jos o plachetă de bronz pe care se vede chipul reliefat al aviatorului mort. Simplu și potrivit.

Căderea lui Vlaicu însă a însemnat mai mult decât ar fi însemnat aceea a unui Francez ori a unui Englez. Căci pentru un popor, care abia acum începe să-și plătească contribuțiile față de cultura întregii omenimi, moartea unui om, care și-a pierdut viața în lupta ce-a dat-o cu mijloacele științei contra puterilor naturii sau contra celor supranaturale, înseamnă botezul de foc ce-l primește acel popor în întrecerea sa cu toate popoarele lumii. Și deaceia să nu ne mirăm dacă s'a găsit un sculptor român, care a văzut altfel fapta lui Vlaicu decât ar fi văzut-o un străin și care deci s'a sbuciumat să concentreze în opera sa și arta și știința românească. Din ea par'că amândouă ies pentru o clipă înălțate deasupra artei și științei străine.

Și din motivul acesta va interesa pe ori-

cine evoluția monumentului lui Vlaicu, proiectat de sculptorul Cornel Medrea.

D-l Medrea mărturisește, că din ziua în care a auzit vestea morții lui Vlaicu fantazia lui s'a frământat zi și noapte în iscodirea celei mai potrivite forme pentru a vecinici amintirea acestui mare aviator român.

Întâi ar fi voit să exprime ideia aceasta: Vlaicu sfarmă lanțurile, cari țin încătușată cultura românească; aceasta se ridică acum

C. Medrea: Schița monum. lui Vlaicu (Bas-relief).

spre culmi. În limba bronzului și-a pietrii cioplite ea s'ar fi tradus astfel: Icar se pregătește de sbor. Jos: Românii în lanțuri (o grupă de oameni) își ridică privirile spre el.

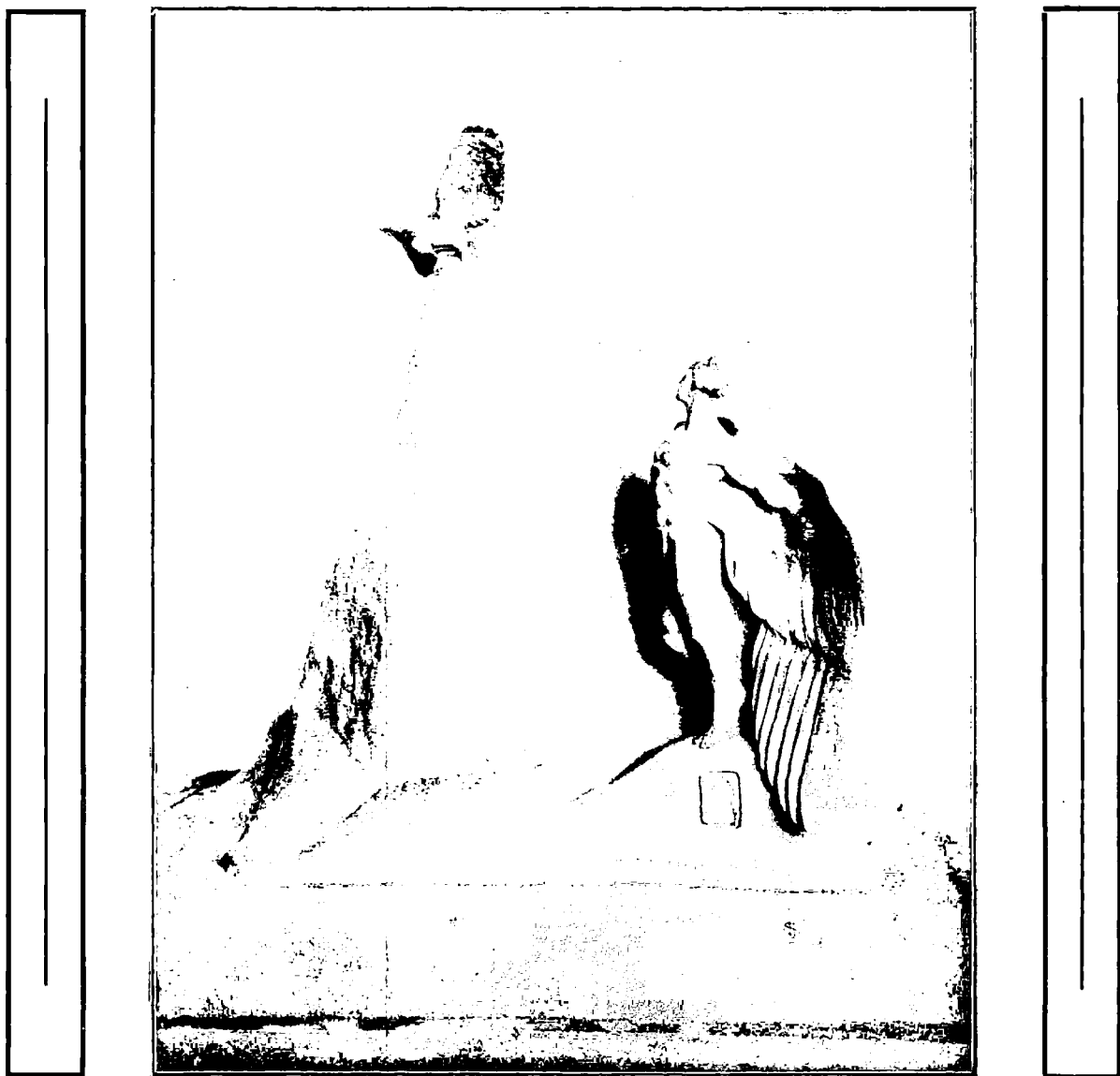
În compoziția aceasta ar fi fost prea puțin avânt și prea multă robie, ar fi fost numai o pregătire și nici un curaj. O concepție, care ar fi putut mulțumi pe-un sculptor dela 1848. Dar trei elemente fundamentale se cuprindeau și 'n această întâie concepție: Figura lui Icar; Românii; năzuința spre culmi.

Un amănunt biografic întregi concepția. Vlaicu voia să treacă Carpații. Vor fi deci necesare două grupuri: unul va reprezenta România, celălalt Ardealul; în mijloc pe vârful unei piramide (Carpații) Icar sburând.

Această concepție ar fi avut prea puțin din universalitatea, care dă valoare și trăinicie unei opere de artă și ar fi exprimat numai

idealul lui Vlaicu și încă un ideal neajuns de el. Ar fi amintit nesuccesul lui și ar fi fost deci o operă de caracter pesimistic. Dar și această compoziție a adăugat un element la celelalte trei: trecerea munților.

desvoltarea culturii omenești. Defectele ei: lipsiă universalitatea ideii, iar vulturul așezat sub Icar indică o învingere, deci un moment de stagnare, și nu acea vecinică năzuință a omenirii spre mai mult, mai bun, mai frumos.

C. Medrea: Schița monumentului lui Vlaicu.

Al treilea stadiu evolutiv e o variație a celui dintâi, însă cu înlăturarea defectelor și cu adăugarea a încă unui element: Jos avem pe Români, cari se uită la Icar. El stă pe vârful piramidei gata de sbor. Sub Icar: un vultur speriat.

Această concepție ar fi voit să exprime ideia, cum unul dintre Români contribuie la

Artistul însă adăugă prin acest proiect încă un element fundamental al proiectului definitiv: pe vulturul, stăpânitor al culmilor, ca simbol al naturii, față de care Icar, omul-pasăre, simbolizează tehnica, deci geniul omenească.

În sfârșit, în sbuciumul unei nopți nedurmite artistul a învins greutățile: a putut con-

centră toate elementele bune și a găsit ideia, care face dintr'o operă de artă să nu fie numai a unui popor ci a tuturor. Printr'o grupare isteață a elementelor și prin selecționarea și distribuirea lor pentru toate părțile constitutive ale monumentului, el a întrupat în aceeaș icoană: idealul lui Vlaicu, idealul nostru și idealul omenimii. Proiectul definitiv al monumentului se prezintă acum astfel:

Un vârful de stâncă. Pare a fi cel mai înalt

C. Medrea: Copilul Șușu B.

la aceasta, deși nu-i vine să creadă, că cineva i se mai poate împotrivi. Semeț și dârz el își aruncă capul puțin îndărăt, vinele gâtului i se umflă de atâta mândrie și îndărătnicie, ochiul lui stă să învenineze cu privirea pe dușman și să-l petrifice în vârful pietrii; vântul și ciuda îi ridică părul bogat și i-l flutură descoperindu-i fruntea de îndrăznet și învingător. Încă nu și-a deschis de tot

C. Medrea: Torso de fată.

pisc al unui șir de munți. Păretele stâng al stâncii e un povârniș înfiorător, sub care bănuim că se deschide o prăpastie fără fund. De-a dreapta suișul este mai domol. Vreo cinci metri mai în jos și în fața piscului un alt vârful de stâncă, acesta însă tâmpit. Până la el se face dela stânga spre dreapta ca o treaptă în jurul muntelui.

Pe acest vârful s'a oprit o clipă în avântul său impetuos: Sburătorul. Un voinic ca din povești. Piept larg, musculatură armonioasă: o minune a creațiunii umane. Numai un mic colț de stâncă îl mai desparte de vârful, care este însă în stăpânirea regelui înaripat al văzduhurilor. Sburătorul s'a așteptat

aripile mari, cari, așa cum sunt legate de încheieturile mânilor și — cu un brâu — de mijlocul trupului, poartă ușor pe voinic. El le va desface acum largi ca și când ar trimite în uriașele pene ale lor cea din urmă rezervă de putere pentru cea din urmă și hotărâtoare sforțare a îndrăznețului sbor plănuit. Mușchii brațelor și-ai pieptului și-ai mijlocului se ncoardă, de stau să plesnească și totuși liniile lor îți spun, că acolo în fibrele ascunse ale cărnii mai sunt încă puteri, încă nesecate puteri, în stare să ia încă câteva piscuri în sbor. Parcă le simți suflarea și le vezi înălțarea. Și, ca și când nu i-ar fi deajuns puterea aripilor, sburătorul

apasă cu piciorul drept stâncă pe care se oprise o clipă, dându-și un și mai puternici avânt. Piciorul stâng se desprinde și abia mai atinge stâncă cu vârful degetelor.

Sburătorul zboară.

Pe vârful stâncii dormea vulturul. Ca într'un vis i se pare că aude vâjăit de aripi, cari se înalță din afunzime. Să fie vreo pasăre de pradă? El se deșteaptă și dincolo de colțișorul de stâncă ochii lui speriați descopere o ființă, care nu-i nici om, nu-i nici vultur și este totuș și vultur și om.

„E vis? E — o poveste? Un străin în meleagurile mele? Și aripile! Sunt ca ale noastre, dar mai mari. Ce mari! Ai putea adăposti sub ele o întreagă familie de vulturi. Ah, și un cap de *om*. Dușmanul nostru! El ne-a furat ce ne-a dăruit Dumnezeu, ne-a furat aripile. Și de-acum nici aici nu ne mai lasă să dormim, pe-un biet vârf de stâncă pleșuvă“.

Dar pericolul e aproape, n'ai vreme să te gândești, aripile omului stau să se înalțe. Și ce sete de cuceriri în ochii și în pieptul lui! O groază neînțeleasă cuprinde pe regele văzduhurilor: tremurul morții. Ar vrea să deschidă ciocul și nu poate, par'că i l-a încleștat însăș moartea; el întinde gâtul spre dușman și amețit de frică se chină deasupra piscului. Piciorul drept îi alunecă și atunci aripa dreaptă se desface și se împlântă cu osatura ei de pene în povârnișul stâncii. Va găsi ea razim? Și printr'o ultimă sforțare de voință regele își apără tronul: ridică aripa stângă, în care se adună în momentul acesta de suprem pericol și groaza și instinctul de conservare și mișcarea reflexă și ciuda și ura și neputința și plânsul învinsului; ridică aripa ca să lovească! *

Va lovi? Dar aripile mari ale omului l-ar îngropă dintr'o singură lovitură sub ele. Nu va lovi, ci va aluneca în prăpastie, pentru ca departe să se înalțe iarăși în văzduhuri și mai înalte, deasupra vârfului pe care s'a oprit ori peste care a trecut omul, ca acesta să se 'ntoarcă la cei ce-l așteaptă în vale cu decorații, șampanie, fanfare, sicriu și un monument de bronz ori de marmoră.

Iar vulturul va filozofa în noaptea viitoare deasupra unui alt vârf de stâncă înregistrând în magazinul său de cunoștințe înaintarea culturii omenești cu încă un pas.

*

O plachetă de bronz cu chipul lui Vlaicu săpată sub figura sburătorului va arăta, cine a fost între Români întâiul iscoditor de aripi fabricate, cu cari a și cucerit văzduhul.

Iar pe partea cealaltă a monumentului un relief, asemenea în bronz, va desemna perspectiva a trei-patru piscuri de munte, cari înfățișează Carpații. Un aeroplan trece pe deasupra celui din fund și celui mai înalt. În planul întâi, pe coborișul unui delușcan, se vede un frumos cioban român în fruntea turmei de oi, cari merg în pasul lor mărunț cu capetele plecate. Ciobanul își face mâna strașină ochilor și se uită în depărtare minunându-se de pasărea măiastră, de care nu mai văzuse el până atunci de când a păscut turme de oi prin munții aceia.

*

Un monument. Dar vrednic de-a învia pe un mort; vrednic de-a ridica pe un artist, vrednic de-a desmorți un popor. Și cel mai potrivit de-a înfrâna cerbicia și de-a pleca mândria altora, de-a le învinge.

„Ar fi o rușine“, dacă nu l-am ridică.

Brașov.

Al. Bogdan.

Ultima scrisoare

Printre niște hârtii, cari mi-au rămas dela un cunoscut, găsesc această scrisoare:

„Davos...

„Astăzi a venit o prietină, care mi-a spus că te-a văzut în tren. Vorbeai cu cineva și din conversația voastră a înțeles că te re-întorceai în țară.

Ce aproape ai fost de mine! Dacă ai fi știut că sunt aici...

Dar nu, n'aș fi vrut să mă vezi așa cum sunt acum.

Și ce zi frumoasă a fost azi.

Vezi, sufletul meu, iubirea mea te-a simțit aproape și deaceia mi se părea, că și natura are un farmec deosebit.

Cerul senin eră așa de departe... poate, pentru mine, prea departe ca să-mi mai poată trimite vreo nădejde.

Razele piezișe ale soarelui păreau că mângâie trunzișul bolnav, florile ofilite, firisoarele de iarbă plăpândă cari, înșelate de câteva zile senine, se deșteptaseră la vieață.

O, de câte ori o înșelătoare impresie din afară nu face să ni se deștepte în suflet atâtea nădejdi... zadarnice.

Pe coasta muntelui din față, între brazii întunecați, sunt preperate grupuri de mesteceni, al căror frunziș e de un galben auriu. Par'că vara, îndurerată că se desparte de aceste ținuturi, și-a smuls părul de aur și l-a aruncat peste codri.

Și, în adâncul pădurilor, par'că aud mersul fiarelor, cari se duc undeva, departe, aud sborul paserilor cari trec prin văzduh, murmurul izvoarelor cari fug către genune, simt cum tremură aerul când cad frunzele și când se scutură florile.

Și toate svonurile acestea cari se duc mereu, în cari intră și bătăile inimii mele și clipirile genelor și respirația, par'că sunt chiar pașii vieții inconștiente, care rătăcește neconținut prin lume.

M'am gândit toată ziua la tine.

Și cum mă dor amintirile. Tu vei revedea iarăș grădinița cu brazii și cu cei doi tei, pe coaja căroră va fi însemnată și acum înăl-

țimea noastră. Știi, cum ne certam, când tu nu voiai să admiți că eu sunt mai înaltă decât tine.

Vei revedea cameliile și azaleele noastre; trandafirii pe cari i-am sădit împreună, știi, când ghimpii lor mi-au sfâșiat mâna. Tu spuneai, că sângele care a curs va face ca florile lor să fie și mai roșii.

Acum se vor fi scuturat. Îi vor acoperi cu pământ, să-i apere de gerul iernii, poate în acelaș timp când vor cădea bulgării și peste mine. La primăvară, tu îi vei revedea. Florile lor vor fi simbolul iubirii mele, gândurile cele mai frumoase cari se îndreptau către tine și pe cari, tocmai pentru că erau atât de frumoase, nu le-am putut spune nici-odată.

Și când luna va cerne argint peste grădiniță, vor șopti florile, vor murmură frunzele, vor bate ușor din aripi fluturii somno-roși; albinele vor zumzăi, ca atunci, noaptea, când tu scuturai prunii înfloriți ca să le auzi cum se deșteaptă, svonind ca niște sunete sburate de pe coarde misterioase, atinse de mâna de vis a unei zâne.

În toate acestea vei simți fiorul iubirii mele, care te va împresură mereu.

O, grădinița noastră! Ea știe, că după ce ai plecat tu n'a fost dimineață în care să nu mă audă șoptindu-ți numele și nu s'a stins nici o lumină de zi, fără să nu te chem. Roua din ochii fiecărei flori mi-a oglindit fața îndurerată.

N'ai auzit glasul meu pe care ți-l aducea aripa vântului?

N'ai văzut, în picăturile de ploaie, cari izbeau în fereastra ta, acolo departe, ceva din lacrimile mele?

Ți-aduci aminte când ai venit să-ți iei rămas bun dela noi?

În aceeaș grădiniță, stăteam muți de durere și priveam în gol, când au trecut peste capetele noastre doi porumbei. Și erau așa de aproape unul de altul... Lacrimile cari ne-au înecat ochii vorbeau de nădejdi.

Mă sdrobește aducerea aminte a visurilor din clipele acelea.

Odată am trecut cu mama pe lângă casa ta. Eră noapte, târziu; ne întorceam dela o prietină. La tine eră lumină. Te vedeam plecat deasupra cărților.

Și ce noapte frumoasă eră atunci.

Îmi venea să strig de bucurie, căci simțiam că toată puterea sufletului meu, toată dragostea mea năvălește către tine să te susțină, să te înalțe ca apoi să pot fi lăsată să vin lângă tine pentru totdeauna. Ce de visuri! Ce rău ai făcut că ai plecat. Poate nu eram silită să-l iau. Vezi, când ai plecat tu, toată viața mea se împărția în două. Tot trecutul meu, toată tinerețea, toate nădejile, tot ce face tăria complexității ființei omenești, pornia cu tine. Vina lui e doar că mi-a adus boala.

Poate aș fi scăpat de ea, dacă nu mi-ar fi fost toate puterile la tine...

Te vei duce să vezi casa noastră. Oglinzile vor reflecta chipul tău singur, dar ochii minții tale mă vor vedea și pe mine alături.

În tăcerea salonului, ți se va părea că auzi cum se deșteaptă, de pe coardele pianului, cântecile cari îți plăceau ție.

Mă vei vedea aievea, ca atunci când îți cântam rolul „păpușii” din „Povestirile lui Hoffmann” și când tu, ca să mă năcăjești, spuneai că trebuie să am părul blond și ochii albaștri ca să corăspund rolului.

Și în razele soarelui să vezi ceva din strălucirea iubirii mele, care se va coborî asupra-ți, cum Jupiter s'a cōborît, în formă de ploaie de aur, asupra lui Danaë.

Iar în clipa când va fi să mă sting, voi privi fotografia ta. Vreau ca figura ta să fie ultima pe care s'o păstreze oglinda ochilor mei.

Și când voi fi dincolo de mormânt, de voi sta în fața Supremului judecător, să te am pe tine în ochi, să nu văd nimic, nimic decât pe tine.

Va înțelege atunci cât a fost de drept față de iubirea noastră...

Margareta.

D. N. Ciotori.

Clipe de lumină.

În cântecele mele dorm visuri îndrăznețe
Setoase de fiorul curatei întrupări,
Avântul unor zile de mândră biruință
Și freamătul vieții, stăpână peste zări,
Și nopțile 'nstelate de vrăji încremenite,
Ce 'n umbra, coborîtă pe dosnice cărări,
Ascund neastâmpărarea furtunelor de șoapte;
Cuvintele 'nflorite de dornice chemări.

Sunt clipe de lumină și doruri ne'mplinite,
Ce-și tremură urzirea duioaselor povești;
Altarul de nădejde, ce 'n seri târzii mi-adună
Pribeagul stol de gânduri, ce plânge la ferești.

Iubirea mea 'nvrăjbită de viforul de rele,
Ce-a frânt cu noaptea urii curatul meu avânt,
În suflet mi s'aprinde, frumos împodobită
De farmecul vieții și uit apoi — și cânt.
Ruina se 'nfioară, trezită de cântare,
Mă mângăie seninul ce-aduce bucuria
Vestirei de izbândă și iară simt cum crește
Nădejdea biruinței, lumina și tăria
Și iară mă 'mpresoară cu sfânta lor mărire,
Icoane desrobite din sbuciumul de nori,
Și iar mă 'ndeamnă viața, cu dulcea ei povață
În cântece să-mi leagăn ai dragostei fiori.

I. N. Pârvulescu.

Poetul Șt. O. Iosif.

(Urmare.)

II.

Poetul ardelean, în genul liric, a avut o notă a lui distinctă pe care d-l Iorga a observat-o de atâtea ori, și cu mare dreptate: sinceritatea. Se știe, că expresia acestei calități omenești s'a făcut în veacul al XIX-lea, de filozoful englez Carlyle. Marele filozof a ținut să precizeze cu putere că atunci când va încetă în lume minciuna, în locul căreia va lua loc adevărul și sinceritatea, atunci va fi fericirea visată de toți. Sinceritatea mi se pare e cea dintâi cerință a poezilor mari. Dacă în literatura noastră ca și în celelalte literaturi nu au prins rădăcini genuri literare inventate ca simbolismul, prima cauză eu o văd în lipsa de sinceritate, în personalitatea cu totul impersonală a acestor poeți. E, în versurile acestora, o muzică care cântă pe același ton și cu aceleași accente, aproape la toți poezii. În ele nu se vede nimic din descărcarea energiei omenești, de cari ne vorbesc tratatele de estetică de veacuri întregi. Nici un sentiment pe care să-l recunoaștem, nici o durere omenească de care să ne înduioșăm. Marii noștri poeți Eminescu și Vlahuță vor trăi prin veacuri pentru că în versurile lor sunt ei înșiși, e plânsul omenesc al celui atins de săgeata înveninată a zeului Amor. Sinceritatea atrage după ea în lirica poezilor iubirea cea adevărată, care singură merită să fie redată prin artă. Vom arăta ce înțelegem prin aceasta, deocamdată să facem cunoștință cu iubirea lui Iosif.

Iosif a avut despre iubire o concepție înaltă, care, în trecut, se întâlnește la Petrarca și Lamartine. Iubirea pentru el, ca și pentru acești doi poeți, este una din poruncile dumnezeiești și poetul și-a pus întrebarea: pot eu călca porunca Domnului? Eu văd în această mare calitate a lui Iosif pe artistul desăvârșit al tuturor timpurilor. Poetul, până la găsirea iubitei, eră trist și vedeă vieța ca o greutate care apasă asupra oamenilor:

Mergeam în întunec și fără nici o țintă,
Cu fruntea încrețită, cu ochii în pământ,
Să plâng de mult uitaseam, uitaseam chiar să cânt,
Căci fericit e-acela ce plânge-amar sau cântă,
Atuncea când se simte mai trist și mai înfrânt!

Însă atunci când a venit ea, aducătoarea de viață:

Tu primăvară mândră a vieții mele, Li!
Cum te văzû pribeagul, pe loc se 'nveseli,
Și soare 'n cerc s'aprinse și ciocârlii cântară
Și-un raiu de viață nouă deodată ne 'nveli.

Iubita este

Vis intrupat al visurilor mele!

În fața căreia

Ci ca 'ntr'un murmur nesfârșit de ape
Ce se revarsă 'n valuri de-armonie,
Din mii de glasuri ce-l vrăjesc de-aproape,

Sărmanul suflet cearcă și nu știe
Ce ton să prindă, ce cuvânt s'aleagă,
Căci toate-l chiamă, 'l strigă și-l îmбие.

Iubita poetului este, ca la marii artiști ai lumii, ca la Petrarca, ca la Heine, ca la Musset, izvorul artei:

Iar cântecul, ca pe un scump tezaur,
În suflet l-am purtat amar de vreme,
Dar azi îmi face inima să-mi salte:

O, dați-mi lira strunelor de aur!
Ea singură doar poate să recheme
Simțiri așa de sfinte și înalte...

Și aceasta trebuie să fie menirea iubitei artistului, menire morală pe lume, în care se oglindește viața omenească de prețutindeni: să redeie simțiri sfinte și înalte. Iosif, artistul acestei vieți înalte, acestui ideal omenesc înalt, pentru care și-a dat și viața, până acolo merge cu înțelegerea iubirii, până la păgânism, până la personificarea barbară a celor antici:

Doar tu altar îmi ești și-mi ești icoană
Și dragostea mi-e sfântă și curată
Ca floarea neatinsă-a primăverii,

Ca și iubirea fără de prihană,
Scăldată într'a raiului lumină,
Ce-o preamăreau în zile vechi truverii.

Dar se poate obiecta: și ce atâta atenție și ce atâta entuziasm pentru astfel de vorbe goale, pe cari le întâlnești la toți poezii de rând. Da, este adevărat că le-am întâlnit și le vom întâlni la toți poezii de rând, căci doar nu este un monopol pe vocabularul

limbei românești; însă, cu excepția unor poeți mari, aproape toți poeții aceia de rând le întrebuițează pentru mai multe iubite, vorba lor nu-i costă nimic, este, ca să zic așa, alegerea unui vocabular de vorbe cu cari în-tâmpină pe toate „fetele frumoase.“ Iosif le-a întrebuițat pentru o singură femeie, chiar atunci când ea l-a părăsit. Și tocmai de aici pornește marea deosebire între iubirea lui „sfântă“ și iubirea vulgară și imorală a poeților acelora fără număr. Și tocmai de aceea am văzut noi în Iosif artistul desăvârșit al tuturor timpurilor. Și tot de aici, tot dela această constatare am pus noi în fruntea capitolului acestuia cuvântul de sinceritate, despre care am spus că atrage după el iubirea cea adevărată, care singură merită să fie redată prin artă și să trăiască prin veacuri, așa cum trăiește iubirea lui Petrarca.

Literatura română ca și celelalte literaturi străine a avut și are câțiva poeți fără talent, cari și-au pus inspirația în slujba saloanelor boierești, sau în slujba prietenelor pe cari le cântă în acelaș fel. Aceștia nu sunt născuți poeți, ci simpli memorizatori și versificatori. Poeții innăscuți cari vor cânta iubirea, fără să vrea sunt supuși acestui proces: de-a înțelege vieța și lumea în jurul unei singure femei. Inspirația pornind din sufletul unei anumite personalități se îndreaptă către o anumită personalitate, obiect sau loc, pentruca, unind elementul psihologic din interiorul omenesc cu frumosul exterior al vieții noastre, să se răsfângă în sufletele tuturor oamenilor. Emoția estetică pe care o produce poezia erotică este rezultatul conlucrării între sentimentul general omenesc (obiectul: iubirea omenească în genere) și motiuitatea individuală (subiectul: iubirea unor anumite personalități). Emoția pe care o produce această poezie nu este datorită sentimentului egoist și iubirii individuale a poetului, cât este reprezentarea, prin acest procedeu, a sentimentului și iubirii general omenești. În iubirea poezilor tineri se recunosc toți cetitorii aproape, sau dacă nu se recunosc, le place să trăiască vremurile de fericire ale acestora, sau să plângă pe cripta iubirii pierdute. La poeții de rând, la acei cari își pot plimba muza dela o casă la alta, niciodată

nu apare sentimentul general omenesc, ci numai iubirea lor personală, care apare cu totul cabroasă, ca la Conachi în trecut, ca la mulți alți trubaduri din zilele noastre. Adevărul este, că pe când poeții cei mari sunt expresia întregii lumi și vieți, cum a arătat Eugène Véron¹⁾ văzute prin ochiul obiectiv al artistului, care are în vedere frumosul înainte de toate; ceilalți, simpli memorizatori, nu sunt altceva în artă decât expresia personalității lor, cari au în vedere utilul, înainte de toate. Se știe iubirea poetului nostru Eminescu, se știe cum, pe când în satirele și în poeziile lui de epocare, ne-a vorbit de toată lumea dispărută, — în poezia lirică toate senzațiile poetului, cari se prefăceau în versuri, erau provocate, prin inspirația lui, de-o singură femeie, de-un singur izvor de poezie și, aici, izvor sfânt. Iubirea celor mai mulți poeți universali, pentru mai multe femei, nu e tocmai iubirea lor personală, cât este sufletul deschis al acestor poeți, pe cari îi ademenesc toate frumusețile omenești, ca pe albină toate florile frumoase; prin urmare, nu este iubirea lor personală cât este o chestiune de psihologie subtilă a oamenilor de litere cum a arătat d-l Emil Faguet în cartea sa *Amours d'hommes de lettres*. Chiar prin definiția ei de poezie subiectivă, poezia erotică mărginește inspirația poetului la o singură femeie, după cum poezia epică, prin definiția ei și de poezie obiectivă, dă dreptul poetului să cânte calitățile mai multor persoane și niciodată ale uneia singură. Poetizarea unui singur erou din trecut apare cu totul greșit, cum vom arăta mai jos, pentrucă el nu poate constitui nici elementul de emotivitate pe care-l constituie iubita poetului și nici faptele desfășurate de masele cari fac războaiele și vitejiile. Trebuie să observăm că și artele plastice și în deosebi pictura, cu toate că și ele ar apărea subiective, adecă ar avea în vedere personalitatea omenească individual, dela care se extinde către general, cu toate acestea zic, se deosebesc radical de poezie. Pictura, mărginită în spațiu, ne reprezintă frumusețea unei femei numai din punctul de

¹⁾ L'Ésthétique, Paris 1890, pag. 404.

vedere al înfățișării, al frumosului căutat în frumos. În schimb, atâtea și atâtea tac în fața unei picturi, ceea ce deșteaptă în sufletul privitorului ideea că înfăptuitorul pânzei a fost un egoist și egoismul iese în afară de cadrul artei. Între pictură și poezie mai poate fi și această deosebire: pictura, ca mai toate artele plastice, redă mai multe tipuri de femei, pe când poezia, în idealitatea ei transcendentă, ne redă, printr-o singură femeie, totalitatea calităților omenești ale tuturor femeilor din toate timpurile și locurile. În acest fel, cu cât se întinde sfera univ., artistul își pierde obiectivitatea față de poezie, care, cu cât își mărginește sfera artistică, cu atât devine obiectivă pentru artist și subiectivă pentru cetitor.

Câtă deosebire între pictor și poet, în ceea ce privește iubirea! Poetul redă numai idealitatea unei femei, lăsând și cetitorului dreptul de a și-o închipui cum vrea, drept, pe care pictorul i-l răpește; poetul cel mare, rămânând la un tip ideal de femeie și cântându-i calitățile ei omenești, fără de care omenirea ar fi sterilă, face mai mult decât pictorul: el aplică etica artei, dela care nu se poate substra.

Așa a înțeles Iosif iubirea și pentru că i-am putut urmări evoluția și pentru că am fost contemporani cu el, am ținut să atingem o chestiune literară de mare interes, pe care nu o putem trata decât cu ocazia unui fapt concret.

Când poetul a fost părăsit de iubita lui nu a întrebuințat săgețile de răsbunare ale zeului antic. El a plâns, ca un copil nevinovat, pe cripta iubirii pierdute pe veci, a plâns până la moarte, chemându-și iubita, chemând zilele senine. Pentru că

Robită de privirea ta
De-atuncea inima mea bate,
Și 'n veci eu nu te voi uita
De cât dac' am să uit de toate!

Cum am spus, iubita poetului se desparte de el, îl lasă pradă gândurilor și tristeții, însă el, care a înțeles iubirea ca marii artiști ai lumii, n'o va uita niciodată, deoarece

Din clipa cea dintâia deci
Am presimțit că ești femeie
Pe care voiu iubi-o 'n veci.

A! puternic argument al unui suflet sincer. Dacă Iosif nu ar fi fost un artist în toată puterea cuvântului, ar fi putut și el argumenta ca oricare altul: ce are a face! par'că numai ea singură este femeie pe lume? etc. etc. Nu! de aici înainte, cu mai puțină idealitate și transcendentalism ca în poezia lui Eminescu, Vlahuță și Cerna, poetul va preface poezia în ecoul de jale al sufletului lui. Ce-ar fi de-aici înainte, oricare ar fi viitorul lui sau al ei, are mângăerea lui Heine că iubirea va trăi în veci prin versuri:

Căci dacă viața mea e stânsă
Și tu mă dai uitării mâne,
În cântecele mele însă
Iubirea-mi tainică rămâne.

Și, ca o supremă cugetare, ca cea din urmă efortare a gândirii poetului, pentru a-și împacă conștiința, după versurile acestea urmează următoarele, în cari pare că poetul a găsit ultima alinare, fiind ultimul argument al unui învins:

Și-oricât te-ai apăra 'mpotriva
Iubirii ce-o îngropi în ele,
Fantoma-i tristă răsări-va
Mereu din cântecele mele!

Nu-i vorbă, poetul are accente de chemare, învăluite în regret mult mai duioase decât ale lui Heine, cari au alte calități, dar pe cea a duioșiei nu! Versul acesta de chemare și regret este atât de personal și-i aparține atâta lui Iosif, încât el este cu totul original, nu numai prin fond, dar și prin formă, a cărei cadență îți sună multă vreme la ureche. Așa este poetul când sfătuește cântecul să meargă la casa iubitei pierdute, unde

Adie-i la ferești și spune-i
Stăpânei dulci și 'n veci iubite,
Povestea 'ntunecată-a unei
Sărmane inime sdrobite.

Să-i spui că nici să o blesteme,
Nici ură n'ar putea să-i poarte,
Ci plânge, sângere și geme
Și o s'o cheme pân' la moarte.

Așa este în altă poezie de chemare:

De câte ori ascult uimit și-aștept
Să te re'ntorci, să mi te-arunci la piept,
În brațe să te prind, să nu mai pleci, —
Deși știu, vai, că te-am pierdut pe veci!

Așa este în toate cântecele poetului cari se învârt deasupra vieții lui, ca un cârd de

corbi, întârziați într'un amurg de toamnă târzie. O! dar și cântecele vin unele după altele și-l obosesc pe poet. Mai tacă și ele:

Vai, cântece, tăceți puțin!
Tăceți că nu mai am putere
Să plâng, — și e paharul plin...
Repaos sufletul meu cere
Și pace după atâta chin...
Tăceți, — mi-e sete de tăcere...

Dela tăcere și liniște, poetul trece la moarte: vrea moartea, care singură-l poate scăpa de suferință... Și astfel, urmărind evoluția lirismului lui Iosif, am ajuns la o altă fază a lui după desfășurarea sentimentelor, la ultima fază!

De unde în primele poezii găsim accente de acestea în cari ne place și nouă să trăim:

Fugiți departe, griji intunecate!
Vreau să trăiesc din zori și până seara
Și vreau să cânt! Vreau să mă 'mbăt de para
Eternă a iubirii nesecate. —

în cele din ultima epocă găsim accente de desnădejde în felul acesta, de cari fugim cu lacrimile în ochi pentru poet, cum e în *Ad Mortem*:

Secerătoare ce insuflă teamă,
Eu nu te văd purtând pe umeri coasă,
Cu-orbite reci cum treci din casă 'n casă,
Când nimeni nu te vrea, toți te blestemă,

Precum cei vechi te 'ntrezăreau frumoasă,
Rănit-mi suflet, palido! te chiamă:
O vino 'ncet și dulce ca o mamă
Și umbra ta pe ochi încet mi-o lasă.

Căci tu ești taina, linistea, tăcerea,
Limanul cel din urmă, mângăierea,
Din urmă-a celor obidiți și triști;

Tu singură ești vrednică să vindec
Un suflet bătut de mari restriști...
O înger negru-al morții, vino, vin' deci!...

Versurile acestea nu ne fac numai să le stropim cu o lacrimă pentru poet; ele ne îngrozesc... ca cele mai puternice scrieri universale unde ni se arată sceptra lumii și vieții: Moartea! La constatarea poetului, cumcă ea este singura scăpare a tuturor suferințelor de pe lume, par'că ne ferim de-o lovitură nevăzută, ne înspăimântăm ca în piesele lui Shakespeare, unde ni se face filozofia vieții. În psihologie este un principiu: frica este mai mare atunci când este pre-

cugetată. Așa este omul: el știe grozăviile morții, dar atunci când i le mai spui, când i le constăți din nou și iarăș din nou, frica lui ia proporții uriașe. Pe mine mă urmărește de ani îndelungați constatarea pe care o face d-l Ghenea, la una din poeziile lui Vlahuță, că după moarte vom trăi acolo în pământ mii de ani, zeci de milioane, sute de milioane... etc. Constatarea iubitelui nostru critic nu cuprinde cine știe ce filozofie, ea nu este învăluită nici în termeni abstracți, dar mi se pare puternică, cu totul puternică, pentru că în ea este expresia milioanei de oameni, cari nu îndrănesc s'o facă... Dar în poezie! Ce putem spune când ni se fac astfel de constatări în versuri! Aici, constatarea este și mai puternică, fiindcă ne-am obișnuit să vedem în Artă, Vieță și Lumea, reflectate ca într-o oglindă. Și astfel, constatarea lui Iosif, care este a multor poeți universali, a făcut pe unii recenzenți, la apariția *Cântecelelor*, să-l numească pe poet pesimist, și de sigur și în viitor va face pe mulți să-i dea poetului această denumire.

Mie, însă, mi se pare nedreaptă constatarea pe care au făcut-o atâtea, și în capitolul acesta vreau să restabilesc înțelesul cuvântului pesimism, numai în acest caz, căci altminteri ar trebui să scriu un studiu special despre el, după atâtea definiții câte i s'au dat în literatura română.

E adevărat, Iosif are accente de desnădejde și de „pesimism“, mult mai puternice decât alți poeți consacrați pesimismului. Dar nu este mai puțin adevărat, că poetul nu generalizează ca aceștia și în deosebi ca Leopardi și Eminescu, că vieța este un rău. Ce i-a făcut atunci pe recenzenți să numească pe Iosif „pesimist“? Credem că interpretarea greșită în literatura română a acestui cuvânt. Dela Eminescu încoace i s'au dat atâtea și atâtea explicații! Dar cea mai curioasă explicație a dat-o d-l Ghenea, iar după d-sa mai mulți criticiști cari au vrut să-l imite. Se știe, că după d-sa „pesimismul, care, ca filozofie și ca sentiment străbate toată creațiunea poetului (Eminescu), dându-i de multe ori o culoare așa de întunecată, acest pesimism e rezultatul influenței, mijlocului social în înțelesul larg al cuvântului“ (Studii Cri-

tice, I, p. 130). Pricina acestui pesimism „trebuie să se caute în viața materială a societății, în fiziologia socială, în relațiile politico-economico-sociale, într'un cuvânt, în întocmirea socială a societății“ (p. 73).

Dacă este ca una din teoriile d-lui Gherea să apună mai repede, — cum a și apus — e tocmai explicația d-sale cu pesimismul. Cât de șubredă eră această teorie, se vede din însăși argumentele și explicațiile d-sale. Așa bunăoară este explicația cu eminescianii. La aceștia, după d-l Gherea, „e tocmai acea comunitate în modul de-a simți și gândi, impusă de însăși epoca în care trăim“ (III, pag. 166—7). Și printre acești eminesciani, cari aveau, după d-sa, acelaș fond de sentimente ca și Eminescu, impuse de acea epocă „decepționistă“, erau Gheorghe din Moldova, A. C. Cuza, Stavri și chiar Șt. O. Iosif. Dar, după câte știm noi astăzi, cel dintâiu a murit în anii din urmă, lăsându-ne niște volume de versuri pline de glume asupra vieții; A. C. Cuza este azi om politic, ca și Stavri, și nici unul nu s'ar gândi să-și îmbrace gândurile lui Eminescu, asupra vieții, când vor s'o îndrepte, când doresc s'o schimbe spre mai bine. Câtă deosebire între ei și Eminescu. Eminescianismul liric? Nu a fost altceva decât o simplă plagiere de ideal și sentimente, care a ademenit pe poeții din aceea vreme pentru forma ușoară prin care se putea exprima orice visător. Azi opera lor nu mai poate trăi, iar ei, ca personalități, au luat alt drum, ca de exemplu Șt. O. Iosif. A susține că acești poeți erau influențați de decepționismul epocilor, înseamnă a pleca dela premise false și tocmai acesta este adevărul în cazul de față. Poetul Vlahuță, în revolta lui contra celor ce plângeau fals la fel cu Eminescu, a spus-o însuș că plagiase Eminescianismul:

Știu. Am fost și eu ca tine amăgit să cred că 'n artă
Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșartă;
Și cu lacrimi stoarse 'n silă — nu mai mi-ași aduce-aminte
Am bocit și eu nimicuri ce-mi păreau atunci sfinte!...

Așa dar: „lacrimi stoarse 'n silă“ și pe deasupra: nimicuri!

Mai ne putem întreba iarăș: dar cum, după poeții eminescieni, poeții români din veacul în care trăim: Iosif, Cerna, Goga și alții,

cântă viața și binele ei? Cum adecă, în timp de 10—20 de ani s'a schimbat așa de radical mediul social în țara noastră? Ori acești poeți n'au aceeaș pătrundere și sensibilitate ca și poeții cari i-au precedat? Iată dar, cum teoria cade dela sine. Cred că în altă parte trebuiește căutată explicația cum unii din poeți își doresc moartea, cum se desgustează de viață. Chiar cuvântul de pesimist mi se pare rău întrebuintat, nu numai față de poeții români, dar chiar față de poeții tuturor țărilor și timpurilor. Una din aceste explicații o dă însuși d-l Gherea. Așa, vorbind de pesimismul lui Vlahuță și văzând și d-sa că aici nu mai poți să aduci o teorie așa de ingenioasă și personală, deoarece, este foarte ingenioasă și personală, pentru că Taine, și chiar Brunetière,¹⁾ numai generic vorbesc de influența mediului, și niciodată nu au aplicat-o la oameni și fapte individuale, — mărturisește în acelaș volum la pag. 212, că anume cauzele acestui pesimism „sunt mizeriile vieții“.

Da, este adevărat: mizeriile vieții, prin cari trebuiește să treacă poetul. Da, cauzele acestui desgust de viață trebuiesc căutate în organismul psihicului artistului, în loviturile pe cari le-a primit în viață. Și d-l Gherea citează din cartea lui Vlahuță *Din durerile lumii următoarele rânduri*, pe cari le cităm și noi cu plăcere, pentru că ele lămuresc perfect de bine cum înțelegem aceste mizerii: „Și toate umilințele pe cari el le primiă cu un zâmbet silit și dureros, izbeau greu și adânc, ca niște tășuri de topor, în această natură blajină, de-o mândrie stăpânită și îngăduitoare, care-și închideă durerile și și le striviă în ascuns c'o putere neobișnuită la vârsta aceea“. Cam aceasta este poezia poetului în societatea noastră de azi ca și în cea de ieri. Inadaptabil mediului, el este opus radical vieții pe care trebuie s'o ducă, fie ca funcționar, fie ca profesor, etc. Sunt cazuri specifice pentru aceasta și nu mai este

¹⁾ Criticul francez, vorbind despre pesimism într-o conferință *Les Causes du Pessimism*, publicată în *Revue Bleue* pe 1886, face acelaș lucru, pune cauzele pesimismului în rezultatele negative ale vieții politice, dar el vorbește generic, nu-și aplică adecă păreri la personalități, cum au făcut alții! De altfel Brunetière înnumără și alte cauze mai principale!

nevoie să cităm și nici să ne dezvoltăm această temă în termeni mai științifici. Poziția aceasta îi aduce acea melancolie de om obosit, apoi oboseala psihică, apoi fizică, traiul rău, și de aici nu este mult până la desgustul de viață.

Până acum, literaturile universale, biografiile scriitorilor mari, n'au dovedit niciodată cumcă expresia „pesimismului” în opera de artă ar fi rezultatul influenței mediului social „economico-politic”; ci din contră, cumcă este expresia personalității poetului, cu sensibilitatea și comoziunile lui, expresia durerilor personale ale artistului, cari n'au nici o legătură cu lumea încunjurătoare de-afară, bun înțeles, exceptând influențele adevărate, cari tot de afară vin, cari tot exterioare sunt.

În acest fel ne-am putut explică așa preținsul „pesimism” al lui Iosif, trâmbițat de reviste la apariția „Cântecilor”. În felul lui Iosif, „pesimiști” au fost mai toți poeții universali cu excepția unor personalități ca Leopardi.¹⁾ Cari din poeți, fie după vreo lovitură a vieții, fie sub impresia filozofierii asupra morții, nu au exprimat acel sentiment de desgust pentru întreaga viață și lume?!

Veselul Anakreon, care întreaga viață a cântat vinul și veselia, la moartea lui Hiparchos la care trăia pe la 514 înainte de Hristos, exclamă desnădăjduit, ca cel mai modern „pesimist”:

Ah! ași vrea acum să mor! Alt leac nu pot să aflu
Pentru a mă scăpa de suferințele mele!

Iara în oda a IX-a astfel a privit viața:

Cum la car aleargă roata,
Altfel viața fuge, trece,
Iar din oasele topite,
Rămâne un pumn de țarnă.

În a XVII-a odă își arată acelaș sentiment:

Cartea vieții e o taină.

Homer, în cântecul al XVII-lea al *Iliadei* (trad. G. Murnu, pag. 101 vv. 445-46), meditează astfel asupra vieții:

¹⁾ Asupra acestui poet, cântărețul „di melancolio, tristezza, dolore o consternatione”, nu mai pot încăpea discuții că pesimismul lui nu ar fi provenit din firea-i bolnăvicioasă, cu toate că el a protestat „înainte de a muri”, contra acelor cari „consideră opiniunile mele filozofice ca rezultat al suferințelor mele particulare”. Vezi discuțiile acestea în cartea profesorului Edmund Rod: Giacomo Leopardi, Paris, 1888.

... Că 'ntre ființele toate, din câte răsuflă și umblă,
Nu e nimic pe pământ mai vrednic de plâns decât omul.

Se știe cu câtă întunecime vede Euripide viața și omul. Sofocle, celalalt mare dramaturg grec, rostește în *Oedip la Colona* că „a nu se fi născut cineva e cea mai bună soartă”, iar în altă parte, după o traducere românească:

De ce să vrei un traiu prea lung?
Nebun ești dacă-l ceri.
Cu fiecare zi te-ajung
Noianuri de dureri.
La urmă tâmpla ta cărunță
Tot moartea o 'ncunună.

Și Shakespeare, în *Macbeth*, printr'un personaj privește astfel viața:

Life 's but a walking shadow; a poor player,
That struts and frets his hour upon the stage
And then is heard no more: it is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing.¹⁾

Ce să mai spunem de poeții moderni, cari au repetat aproape ce au spus cei vechi? Aproape toți poeții mari au filozofiat „pesimist” asupra vieții. Leconte de Lisle, care a visat Nirvana, cum l-a arătat marea *Histoire de la Littérature Française* ediția Petit de Julleville, v. XVIII-lea, p. 24; Pușchin, Alfred de Musset, Byron, Heine, etc. Însuș romancierul de azi Paul Bourget, care în tinerețe a scris versuri, a exclamat într'o poezie:

Il faut plaindre tous ceux qui n'ont pas eu de mère.
Car leur âme... n'est pas apprivoisée aux douceurs
[de la vie.]

Cum vedem, exceptând pe marii poeți cunoscuți ca pesimiști, toți poeții mari, din diferite timpuri și țări, au avut aproape aceeaș concepție asupra vieții. Înainte de-a întrebuința termenul „pesimism” pentru poeziile lui Iosif, recenzenții români trebuiau mai întâi să știe adevăratul înțeles al cuvântului, să știe că în felul lui Iosif fuseseră mulți „pesimiști”, și că pesimismul, care-și trage rădăcina din budhismul antic, cu cunoscuta

¹⁾ Viața este o umbră mergătoare, un biet actor ce se mișcă și se sbate ora sa pe scenă și apoi nu se mai aude. Ea este o poveste povestită de un idiot, plină de furie și sgomot și care nu însemnează aproape nimic. Actul V.

renunțare la viață, n'are nimic comun cu rostul poezilor lumii, cari au filozofiat tot așa de „pesimist” asupra vieții, după cum

derea iubitei. Cum poate fi numit Iosif pesimist, când în acelaș volum de versuri cântă viața unui copil și, mai ales, când într'o

Părintele Mureșianu și ceilalți intemnițați din Moftinul-mic (arestați pentru că ar fi „agitat” împotriva episcopiei gr.-cat. ungurești de Hajdudorog), liberați mai în urmă.

va filozofia întotdeauna, în acelaș fel, în fața necunoscutului, atât învățatul cât și cel cu puțină carte. Cu atât mai mult el nu poate fi comun cu poezia lui Iosif, al cărui desgust de viață și, după aceasta, chemarea morții am văzut din ce provine: din pier-

poezie, publicată în urma Cântecelor, rostește aceste versuri pline de cel mai larg optimism și iubire de viață:

Sus! Sus! Îmbracă platoșa credinței
Și-aruncă-te viteaz în toiul vieții:
Iubește, cântă, luptă, — pân' la moarte!

(Sfârșitul va urma).

Radu S. Dragnea.

Cântece.

I.

În grădina sufletului meu
Înfloreă o floare de lumină,
În grădina sufletului, eu
Tăinuiaam visarea mea senină.

Ți-am deschis cucernica grădină
Ție, dulcea mea stăpânitoare...
O, de ce cu mâna mică, fină
Rupt-ai scumpa, minunata floare?

II.

Tu te duci... Cu tine
Pleacă Primăvara...
Zărire albastre
Le încinge sara...

Ca un stol de pasări
În tăcute sboruri,
Au plecat cu tine
Tainicele-mi doruri.

Tu te duci... Cu tine
Pleacă Primăvara...
Inima și gândul
Le încinge sara...

Dar de ne-or desparte
Țări și munți și ape,
Sufletului pururi
Îi vei fi aproape...

Ion Sân-Giorgiu.

Dări de seamă.

Comisia istorică a României. *Documentele lui Ștefan cel Mare* publicate de Ioan Bogdan. Două volume. București, 1913. Atelierele grafice Socec & Co., societate anonimă.

D-l Ioan Bogdan, președintele Comisiei istorice a României, a publicat acum de curând în două volume documentele lui Ștefan cel Mare. Încă din 1904, când s'a serbat aniversarea de patru sute de ani a morții slăvitului voievod moldovean, ministerul cultelor și instrucțiunii publice a însărcinat pe d-l Bogdan să prepare o ediție completă a documentelor ieșite din cancelaria acestui domn. O alegere mai nimerită între învățații români nici că se putea face. Excelent cunoscător al istoriei românești, tălcuitor neîntrecut al vechilor cărți domnești, pe care le știe ceti cu multă ușurință și precizie, d-l profesor Ioan Bogdan s'a afirmat și prin publicațiile anterioare ale d-sale între cei mai de seamă istorici erudiți ai noștri. Chiar și în străinătate numele d-lui Bogdan se consideră între cei dintâi cunoscători ai limbilor slave, care nu dă greș niciodată în analizele și criticile textelor, pe care le face.

Publicația de față a documentelor lui Ștefan cel Mare a întâmpinat, cum spune d-l Bogdan, multe greutăți. Documentele marelui voievod nu s'au păstrat toate în arhivele Țării românești. Multe din ele au pribegit în străini și împodobesc astăzi arhivele străinătății. Cercetarea acestora, cum și adunarea documentelor, ce se mai găsesc în proprietate particulară au reclamat un timp îndelungat. Dar nici nu s'au păstrat originalele tuturor documentelor publicate în cele două volume. Dintre 448 de numere ale colecției 264 sunt reproduceri după originale, iar 184 după copii, traduceri și rezumate. Pe lângă aceste din urmă trebuiau adăuse notițe bibliografice și critice, spre a înlătura anumite greșeli strecurate în publicațiunile, în cari au mai fost editate.

D-l Bogdan a împărțit documentele publicate în două părți. În cea dintâi, care ocupă vol. I întreg și o parte din al doilea, sunt cuprinse hrisoavele și cărțile domnești dintre anii 1457—1503, iar în partea a doua se publică tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, salv-conducte și scrisori de ale lui Ștefan cel Mare între anii 1457—1503. Documentele, ale căror originale ni s'au păstrat, le publică d-l Bogdan în întregime, înzestrându-le cu registre precise și detaliate. În deosebi textul slav al documentelor e reprodus cu foarte multă grijă și exactitate. Numeroasele note critice, pe cari le face, ne arată indeajuns, câte greșeli s'au strecurat în edițiile anterioare din cauză că editorii de până acum ai unor documente — cum au fost d. e. răp. episcop Melchisedec, ba chiar și d-nii Ghibănescu, Nicolaescu sau Kozak — n'au putut ceti corect textele slave și nici nu le-au putut interpreta bine. D-sa relevează fiecare greșală în note subliniare, dându-ne astfel posibilitatea, de a ne forma o idee clară despre conștien-

țiozitatea, cu care au fost publicate mai înainte documentele slave. Ne putem închipui, câtă muncă a depus, făcând acest amănunțit control. Dealtfel această procedură a observat-o d-l Bogdan și în documentele privitoare la relațiile Țării românești cu Brașovul și cu Țara ungurească în secl. XV și XVI, unde a avut să controleze greșelile, ce i-au scăpat cunoscutului slavist bulgar L. Miletič. Nu toate textele s'au păstrat însă întregi și într-o astfel de stare, ca ele să poată fi cetite cu ușurință. Într-unele sunt șterse sau deteriorate pasagii întregi, pe cari d-l Bogdan le reconstitue cu mare probabilitate, folosindu-se de documente analoge. Unde o face aceasta, își justifică procedura pe deplin înaintea cetitorului, iar la documentele, al căror text nu se mai poate restabili, dă registre întinse și amănunțite. În alte texte găsim greșeli gramaticale, pe cari d-l Bogdan le remarcă totdeauna. De fapt mulți dintre vechii pisari și diaci aveau cunoștințe de limbă slavă de tot neindestulitoare, cum erau diacul Andreico (I, p. 98), pisarul Ilea (I, p. 126) sau chiar diacii Alexiu și Alexa (I, p. 223 și II, 7 și 113).

Fiecare document din colecția aceasta, dar mai ales acele, cari s'au păstrat numai în copii sau extrase, sunt însoțite de notițe bogate, ca să lămurească pe cetitor asupra cuprinsului și particularităților externe și interne ale documentelor. La documentele originale se descriu, mai întâi, pecețile domnești și dacă sunt și cele boierești, se însemnă mărimea lor, legenda și emblema, ce-o au, precum și alte particularități întâmplătoare. Partea aceasta din notițele d-lui Bogdan poate fi privită ca o complectare prețioasă a studiului scris de d-sa asupra vechilor peceți românești în introducerea dela relațiile Țării românești cu Brașovul și cu Țara ungurească.

După aceasta fixează particularitățile externe ale documentelor, despre care merită să se facă mențiune specială și anume pergamentul dacă are o mărime diferită de a celorlalte, cerneala care e mai caracteristică (d. e. vol. I, p. 144 și 167, II, 22, 28 și 44) sau scrierea semiuncială, care o întâlnim foarte rar în documentele lui Ștefan cel Mare (I, 151, 207), unde se întrebuințează de obicei scrierea cursivă. În cadrul acestor notițe critică apoi exactitatea transmisiunii și autenticitatea acelor documente, cari dau ceva de bănuț (d. e. II, p. 131—133, doc. din 31 Aug. 1499) și stabilește data unor documente, la cari nu s'au păstrat anul, cum face d. e. la documentul din vol. II, p. 62—64, unde cu ajutorul celor șase nume păstrate din lista boierilor martori pune data documentului, cu multă probabilitate în anul 1495 (cf. doc. din vol. II, p. 123—124). Traduceri nu dă la toate documentele slave, decât numai acolo, unde cele făcute până acum sunt greșite, încât alterează înțelesul. Traducerile d-lui Bogdan se disting prin o limbă deosebit de clară și cu colorit arhaic. Termenii ipermoderni din acest fel de traduceri d-sa îi combate pretutindeni. Dealtfel și tradu-

cerile făcute în publicațiunile mai nouă le supune unei minuțioase critici, arătând pe alocurea fiecare greșală a traducătorilor, spre a arăta cât de defectuoase sunt chiar și unele traduceri făcute de istorici competenți — cum a fost d. e. răposatul Gheorghe Popovici, unul din cei mai buni cunoscători ai vechiului drept românesc. Astfel de traduceri — spune d-l Bogdan — trebuiesc controlate de filologi cari cunosc limbile slave și cari au răbdarea să se oprească asupra tuturor amănuntelor. În schimb unde s'au păstrat pe lângă documentele originale și surete sau tălmăciri mai vechi, aceste le publică în întregime, însoțindu-le cu observații critice. Vechile surete sunt în multe privințe superioare unor traduceri moderne. Totuș se găesc și între traducătorii vechi unii, pe ale căror traduceri nu se prea poate pune mult preț. Astfel un traducător din prima jumătate a secl. XIX a înțeles, că în hrisovul din 19 August 1472 se vorbește de „angarii” și de „vânături de sălbătăcimi, de lupi”, când în realitate e vorba de jurisdicția egumenului asupra oamenilor din satele mănăstirei Pobrata (I, p. 175). În loc să traducă un cuvânt slavonesc cu „răpire de față”, el a tradus cu „vânat de lupi” — și de aici a ieșit enormitatea aceasta. Și dacă cercetăm amănunțit traduceri vechi, câte cazuri de acestea nu s'ar mai cită. Din notele critice ale d-lui Bogdan am putea să și clasăm pe traducători, în ceea ce privește exactitatea traducerilor făcute de ei.

Documentele lui Ștefan cel Mare, în chipul cum le-a publicat d-l Bogdan, sunt o adevărată comoară pentru studiul vechiului drept românesc și al așezămintelor juridice din vechea Moldovă. Ele vor formă temelia studiului vechii toponimii a Moldovei, oferind în aceeaș vreme știri și informații de tot soiul asupra întregii vieți, care s'a desfășurat în Moldova sub glorioasa domnie a lui Ștefan cel Mare.

Știința vechiului drept românesc este abia în fașe. D-l Bogdan soocote că pentru desvoltarea ei sunt datori să-și aducă contribuția lor nu numai juriștii — cari au lucrat prea puțin în această direcțiune, — ci și istoricii noștri, mai ales ceice se ocupă cu publicarea documentelor vechi. De aceea a și relevat d-sa pretutindeni chestiunile, cari privesc vechiul drept român și a dat un regist mai amănunțit despre cuprinsul documentelor, în care se face mențiune despre acesta. Așa d. e. registul hrisovului din 26 August 1474 dat de Ștefan în Vaslui, e următorul: „Ștefan dă o hotărîre în procesul dintre Ivanco, fiul lui Vasco din Horodnic, și frații săi de o parte, și între Marușca, jupâneasa lui Andreico Șerbici, fata lui Ivan Cupcici și vărul ei Mihno, fiul lui Grozea Cupcici, de altă parte: Ivanco și frații săi pretindeau, contra Marușcăi și vărului ei Mihno, că ei sunt nepoți după mamă lui Ivan Cupcici și că prin urmare au drept la moștenirea averii acestuia, ceea ce Marușca și Mihno tăgăduiau. Domnul cere lui Ivanco și fraților săi să dovedească afirmația lor prin jurământ, împreună cu 24 de cojurători. Ivanco se lapadă însă de jurământ și cere ca să jure Marușca singură, că el, Ivanco, și frații săi nu sunt nepoți după mamă lui Ivan Cupcici, și deci nici ei, nici lui Mihno.

Marușca jură și câștigă procesul, iar domnul recunoaște pentru totdeauna ei și vărului ei Mihno dreptul exclusiv de a moșteni satele și altă avere a lui Ivan Cupcici, și hotărăște, că dacă Ivanco, sau frații lui, sau cineva din neamul lor ar ridica din nou pretenții asupra averii lui Ivan Cupcici, acela va plăti o zavească de 60 ruble de argint” (I, 191). D-l Bogdan prezintă acest document ca foarte interesant pentru procedura din vechiul drept român și pentru înțelegerea mai ușoară a cazului de drept, dă explicații pentru înrudirea presumtivă a lui Ivanco cu Marușca, precum și o tablă genealogică a persoanelor, despre cari e vorba. Așa face, în fine, și cu celelalte documente (v. d. e. I, 140–141, 175, 194, 303, II, pag. 16 etc.) cari pot servi de izvoare pentru istoria vechiului drept român. O împrejurare, ce ridică valoarea acestor documente pentru dreptul român, e că toată proprietatea mare în Moldova s'a consolidat în timpul lui Ștefan cel Mare. Indicele de cuvinte slave și românești, pe care-l adaugă d-l Bogdan lucrării d-sale, împreună cu interpretarea originii lor, va face, de sigur, mari servicii oamenilor de specialitate.

Dar și studiul așezămintelor fiscale și administrative din vechea Moldovă va găsi un material bogat în această publicație și deslușiri asupra diferitelor vămi și tarife vamale, dări și confiscări, cum și atribuțiunile boierilor, cari ocupau multe direcții și slujbe în domnia lui Ștefan cel Mare.

O deosebită atențiune a dat d-l Bogdan acelor pasagii din documente, în care se vorbește de vechile sate și așezări ale Moldovei. Astfel pretutindeni a tradus exact numirile de localități, cu hotărâle ce le aveau pe atunci, cercând totodată să identifice satele vechi cu cele de astăzi. Concluziile ce le face sunt foarte interesante pentru studiul toponimiei vechi a Moldovei și ne arată cum se întemeiau câteodată satele în vechime și cum își luau numele dela întemeietori (Dănceștii dela Danciul, Mirceștii dela Mircea, Pășcanii dela Pașco etc. v. I, 393, 402, 486, 508, II, 16, 20, 21, 28), ba ele confirmă pe deplin teoria d-lui Iorga despre descălecatul Moldovei și despre așezările cele mai vechi ale descălecătorilor maramurășeni (II, p. 138).

Documentele lui Ștefan cel Mare oglindesc aproape toate faptele mai însemnate ale domniei acestui voievod moldovenesc, care ni se prezintă ca un strălucit stăpânitor, organizator și apărător al țării sale. Documentele privitoare la politica externă a lui Ștefan, adunate la un loc, adnotate și interpretate de d-l Bogdan, vor contribui nespuse de mult la înțelegerea deplină a sforțurilor uriașe, ce le-a făcut acest domn spre a-și apăra țara.

De interes deosebit pentru istoria noastră din Ardeal e dania ce a făcut-o mănăstirii din Putna episcopul Anastasie dela Vad (1539), pe care d-l Bogdan a tipărit-o pentru importanța ei istorică. Multe din explicațiile date de d-sa despre vechiul drept românesc sunt de mare importanță și pentru istoria noastră din Ardeal. Aș putea să relevez și alte laturi însemnate ale operei d-lui Bogdan, care se mântuie cu un amănunțit și exact indice pentru numele de persoane, numele geografice, lucruri, cuvintele slave, cuvintele

românești și formele gramaticale românești. Lucrările de specialitate, cari și-au găsit un izvor nesecat în ea, le vor scoate la iveală pe toate. D-l Bogdan a ridicat, de fapt, prin această operă a sa un monument vrednic de marele domn, care, cum spuneă odinioară Vartolomeiu Măzăreanu, a întrecut gloria timpului în care a trăit. Din parte-ne putem fi mândri că, după

Istoria lui Ștefan cel Mare, pe care ne-a dat-o d-l Iorga, un poet de origine ardelean a slăvit în versuri frumoase amintirea marelui domn și că un savant istoric, tot de origine dela noi, i-a înălțat un monument mai trainic decât bronzul prin Documentele lui Ștefan cel Mare.

Dr. Silviu Dragomir.

Cronici.

Științe.

Un Gerilă modern.

... Și mergând Harap-Alb mai departe a dat de o nămilă de om care se pârșalea în jurul unui foc de 12 stânjani de lemne și tot se plângea că-i e frig. Când suflă el îngheță totul din jurul lui. De gerul răsuflului lui se stângea focul și toate vietățile blăstămau ceasul în care s'a născut, căci acest Gerilă făcea un frig nu glumă.

„Ia-mă și pe mine Harap-Alb căci îți voi fi și eu bun de ceva!” Și Harap-Alb l-a primit între ai săi.

Acest fragment ne vine în minte din povestea lui Creangă, când cetim numele celor distinși cu premiul Nobel. Comisiunea pentru distribuirea premiului Nobel a primit între ai săi pe prof. Dr. Heike Kamerlingh-Onnes din Leiden. Acesta din urmă e un fel de Gerilă modern. În laboratorul lui din Leiden a putut produce cea mai scăzută temperatură -268.5°C , prin care a condensat cel mai ușor gaz: Heliul. Heliul e un gaz găsit mai întâiu în soare, mai apoi în câteva pietrii, iar în timpul din urmă se știe că se găsește amestecat în aer. Condensarea lui a fost o încoronare a succeselor ce le-a avut Kamerlingh-Onnes în activitatea sa științifică. Dela condensarea Heliului și până la 0 absolut abia mai sunt câteva grade. Zero absolut e gradul de frig la care încetează orice mișcare produsă prin căldură.

Corpurile toate sunt compuse din particule mici de materie: din molecule. Moleculele sunt una față de alta cam în același raport în care sunt stelele și planetele. Se atrag una după alta, și rotesc în jurul anumitor centre. Când încălzim un corp, mișcarea singuratecelor molecule e mai vioaie, până când deodată moleculele se desprind ușor din cercul în care au fost ținute, în astfel de caz corpul s'a topit și curge în toate părțile; dacă îi dăm și mai multă căldură, moleculele sunt și mai rebele, se ciocnesc una de alta, se imbrâncesc și imbrânceala lor o apermepem ca putere de expansiune a corpului gazificat. În ghiață și zăpadă, moleculele de apă își au cercurile lor pe cari le păstrează până când se ridică temperatura la 0°C .

Moleculele de apă la acest grad de desghețare sunt mai vioaie și curg în toate părțile, iar când le încălzim la 100°C , la punctul de fierbere al apei, micile particule se înghiontesc și se aruncă în aer ca vapori de apă. Temperatura la care încremenesc diferitele lichide și la care se condensează gazurile e foarte diferită. Până când vaporii de apă se condensează la 100°C , Heliul are nevoie de -268.5°C . Frig ca să se condenseze în lichid. La -273°C frig trebuie să se stângă orice mișcare și acest grad de frig e numit zero absolut. La acest grad de frig moleculele corpului nu mai au nici un fel de mișcare, încremenesc cu totul, și treptat cu fiecare grad de căldură devin tot mai desghețate, mai vioaie până când la temperatura de evaporare se izbesc una de alta și încearcă să se îndepărteze, în toate părțile. Pentru fiecare grad de căldură izbiturile moleculelor, sau cu alt cuvânt expansiunea gazului, crește cu $\frac{1}{273}$ și la fiecare grad de frig din presiunea gazului scade $\frac{1}{273}$ parte; așa încât la temperatura zero absolut presiunea cauzată prin ciocnirea moleculelor va fi nimicită total, și moleculele vor avea liniște deplină. Acest grad de frig nu a fost atins și probabil nu va fi atins niciodată, dar se impune pe cale teoretică. Dacă scade presiunea pentru fiecare grad de temperatură cu $\frac{1}{273}$ parte, la 273°C energia moleculară va fi zero, și moleculele vor fi în răpaos.

Să încălzești ceva, chiar la o temperatură mai mare e de înțeles și posibil dacă avem lemne și cărbuni. Ne îngrijim ca arderea să fie puternică. Dar ca să faci frig pare că ar fi mai greu. În viața de toate zilele nici nu prea avea omul lipsă de frig. Dar de când a cunoscut omul și influința binefăcătoare a frigului ca conservator al hranei omenești a încercat să găsească mijloace să fabrice ghiața. Câteva chestiuni științifice ajunse la ordinea zilei, încă cereau experimentări la temperatură scăzută. Și... ce să zicem? e lucru omenesc, când suntem înaintea unei scări, să încercăm cât putem merge de în jos și în sus. Voiam să știm care e temperatura cea mai înaltă și cea mai scăzută, ce se poate ajunge. Omul avea lipsă de o mașină de frig. Și ca atâtea altele, a făcut-o și pe aceasta.

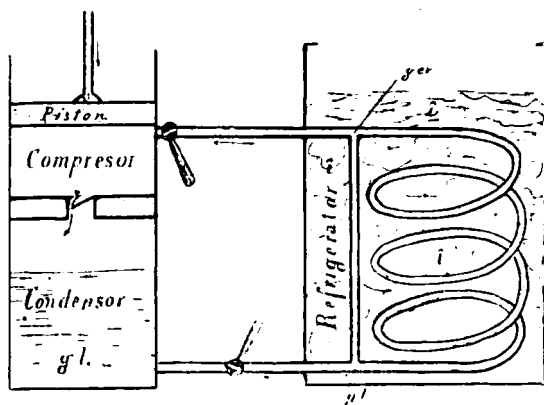
O mașină de frig nu e chiar lucru ușor. E de înțeles să răcești cu gheață mâncările și beuturile până la temperatura gheței, dar ca să produci un frig mai mare decât cele cari le avem în gheață și în natură, nu eră tocmai ușor. Acidul sulfuric de 65% amestecat cu totatăta apă înghite atâta căldură dela obiectele încunjurătoare, încât temperatura scade la -37°C . Dar atât e tot ce putem face prin mestecături chimice. Și mult timp omul a măsurat cu termometrul lui acest grad de frig ca cel mai mare produs prin mijloace omeneste. (Se știe că în Siberia scade câte odată temperatura sub -55°C .)

Ca să poată omul construi o mașină, care să-l înlocuiască pe Gerilă, a trebuit să iscodească mai întâiu câteva secrete de ale naturii. Așa d. e. a trebuit mai întâiu să experimenteze cu condensarea diferitelor gaze și a aflat că toate gazele se pot face lichide dacă le scădem temperatura și le punem sub presiune mare. Îndesându-le, moleculele sunt oprite în jocul lor și căldura care le dă sufletul se dă obiectelor împrejmuitoare. Mașina în care se îndeasă gaze se încălzește, iar gazul însuși răcește. Aerul se răcește cu $\frac{1}{4}^{\circ}\text{C}$ la fiecare presiune atmosferică. Deci dacă strâmtorăm aerul sau alt gaz într'un loc se va și răci totodată, și-l vom putea face lichid chiar și la temperatură obișnuită; trebuie numai ca presiunea ce o exercităm asupra lui să fie destul de mare. Mașina de înghețat (Fig. 1) e un cilindru, în care cu ajutorul unui piston putem îndeasă un gaz oarecare atât de mult încât se condensează la temperatură obișnuită. La unele mașini cilindru acestuia stă din 2 părți din compresor și condensor. Compresorul numai îndeasă gazul și de aici trece în condensor în care gazul se transformă în lichid. Ca lichid are temperatura aerului împrejmuitor, însă dacă vom lăsa să evaporeze micindu-i sau chiar nimicindu-i presiunea, căldura necesară o ia dela obiectele sau materiile din jur, pe cari le răcește până la -130°C . Deci un frig de trei ori mai mare decât cel observat în natură. Evaporarea aceasta se întâmplă în refrigerator. Refrigeratorul constă din tuburi în jurul cărora se pun obiectele sau materiile ce vrem să le înghețăm. În interiorul tubului sunt conduse gazele condensate. Micându-se presiunea atmosferică în refrigerator, (prin faptul că ridicăm pistonul în compresor gazul lichid (gl.) evaporază din nou (g. ev. Fig. 1.) și ia căldura necesară dela obiectele puse în jurul lui (i. Fig. 1).

Adevărat Gerilă e însă mașina lui Linde, care are aceleași părți ca și mașina de înghețat schițată mai înainte, dar cilindrele și tuburile sunt astfel așezate încât gazul condensat se și răcește totodată. Cu ajutorul ei aerul se condensează cu cea mai mare ușurință și din gaz ce este se face lichid la temperatura de -190°C . Cu ajutorul mașinei Linde putem să coborim temperatura până la -253° . Fizicianul Kammerling-Onnes cu ajutorul unei astfel de mașini și meșteșuguri de ale lui — căci acest savant e cel mai meșter Gerilă al timpului nostru, — a putut condensă

chiar și Heliul la temperatura -268° , iar cu ajutorul Heliului a scăzut temperatura la $-271\frac{1}{2}^{\circ}$. Așa încât astăzi până la temperatura zero absolut nu mai are lipsă decât de $1\frac{1}{2}^{\circ}$. Un progres tot atât de mare ca și cel al urcării temperaturii la peste $+4000^{\circ}\text{C}$, căldura pe care o ajunge astăzi omul cu mare ușurință în un cuptor electric.

De Gerilă din poveste nu s'ar povesti dacă nu ar fi avut Harap-Alb lipsă de el în curtea Împăratului-Roșu. De următorii lui moderni încă nu ar ști lumea nimic, dacă nu am avea oarecare folos pe urma cercetărilor migăloase de laborator. În aer sunt mai multe gaze, cari se condensează la altă și altă temperatură așa încât cu ajutorul frigului le separăm. Putem astăzi câștiga oxigen, nitrogen, hidrogen etc. curat din gaze cari sunt amestecate întreolaltă. Oxigenul curat se întrebuințează la încălzirea mineralurilor de

fier și oțel, hidrogenul asemenea se întrebuințează la lucrarea fierului; și în flacăra lor cel mai tare oțel se taie de pare că ar fi din mămăligă.

Aerul eră până acum fără valoare. Iată astăzi mulțumită lui Gerilă, suntem în stare să vindem oxigenul din el în tuburi de metale. Și din aer se vând și alte gaze, cari par a fi cu mult mai valoroase decât aceeaș greutate de aur. Abia de câțiva ani a descoperit un chimist englez Ramsay în aer unele gaze, cari au proprietăți prețioase. Așa d. e. unul numit Krypton luminează în lumină polară și în apropierea sârmelor electrice, altul numit Neon, mai ușor decât aerul, se poate întrebuința la baloane și la tuburi pentru luminat; un fel de lampe electrice, cari vor scoate din folosință pe cele întrebuințate astăzi, fiindcă chiar și astăzi, încă neperfecționate, sunt mai bune chivernisitoare ale electricității decât lampile cu sârmă de metal, sau arcurile voltaice cu cărbune. Și cum gazele acestea acum încep a fi studiate, cine știe ce surprinderi ne va mai aduce viitorul. Un lucru știm că de acum și aerul are valoare, și aer — mulțumim Sfântului — are oricine la îndemână, dacă va găsi cumpărător, care să-l plătească bine...

Gerilă modern e vrednic de premiul Nobel, precum vrednic a fost Gerilă din poveste de încrederea ficiorului de împărat.

Victor Stanciu.

Teatru.

Noul director. — Starea teatrului. — Învinșii, piesă în trei acte de Al. Chirițescu. — **Chemarea Codrului**, poveste vitejească în trei acte de G. Diamandi (reluare). — Repetițiile piesei **Domnul Notar**, dramă în trei acte de O. Goga.

Simpatice și blând a apărut noul director al Teatrului, d-l Al. Brătescu-Voinești, în sala de repetiții, unde cră așteptat de toți artiștii. Dela primele cuvinte pe cari le-a rostit a câștigat inimile tuturor și cu toții au văzut în noul venit un adevărat prieten. Le-a vorbit de menirea lor, de arta adevărată și de munca desinteresată pe care trebuie s'o făptuiască artiștii pentru „cei mulți”. Amintind în treacăt despre situația încurcată a teatrului, a solicitat concursul tuturor, promițând la rândul său că se va strădui din toate puterile să restabilească o atmosferă de mulțumire în veșnic tulburată umbră a culiselor. A făcut apoi o mărturisire sinceră spunând că dintr'un sentiment de prudență nu vrea „să se insoare” deadreptul cu Teatrul, ci numai „se logodește” deocamdată și logodna asta are să țină vreo trei luni.

Oricât de sinceră și de îndrituită ar fi mărturisirea, n'a putut să nu arunce în sufletele artiștilor o umbră de părere de rău; așteptat de toți cu toată dragostea ce i se cuvine admirabilului nostru scriitor, mândri și bucuroși că în sfârșit pot să aibă ca director pe un artist de suflet, pe-un om cuminte și cinstit, și în credința că va rămâne și după cele „trei luni de logodnă” în fruntea lor, artiștii și-au manifestat toată dragostea pentru noul director acoperind frumoasele și chibzuitele lui cuvinte cu aplauze sincere.

Îi urăm spor la muncă și la izbândă. Căci în adevăr va fi o mare izbândă dacă va putea scoate teatrul din ruina în care este; o casă pustie, cu ferestrele sparte, cu ușile sfărâmate și cu toate lucrurile din ea mai prețioase sau mai puțin prețioase aruncate de-a valma. Nu mai e nimic întreg în încăperea asta. Doar candela mai arde... dorul de muncă al artiștilor! La lumina acestei candelă va avea să-și înceapă munca d-l Brătescu-Voinești. Îi urăm din inimă să pună casa în picioare și nu ne î doim o clipă de reușită.

Munca a și început. În lipsa totală de repertoriu auzim că noul director va pune în curând în repetiție „La robe rouge”, puternica și sguduitoare piesă a lui Brioux, „Prime-Rose”, „Une femme passa” și „L'idée de Française”, delicioasa comedie a lui Paul Gavault. Cu reluările cari se vor mai face și cu câteva piese nouă românești avem credința că stagiunea va eși cu fața curată din situația încălțită în care a găsit-o noul director.

*

Din piesele mai nouă cari s'au jucat în timpul din urmă amintim „Învinșii” d-lui Chirițescu, o lucrare onorabilă, cu multe calități, cari ne îndreptătesc să așteptăm dela autor lucrări de seamă. Are mai cu seamă o observație justră, un stil distins și o desfă-

șurare firească a acțiunii. Se petrece în lumea saloanelor, în cari scriitorii noștri nu prea sunt introduși și de aceea autorul care să ne arate vieța de-acolo e încă așteptat. Autorul „Învinșilor” să nu se dea învins deci!

*

Reluarea poveștii vitejești a d-lui G. Diamandi, „Chemarea Codrului”, a adus iarăș pe scenă sufletul ei puternic românesc. E o lucrare de mare merit această admirabilă evocare a vremurilor de altădată. Povestea „fecioarei din Soveja” are să trăiască, cu tot actul al treilea pe care nu-l admite publicul. E în adevăr foarte dificil să ascuți pe contesa ungu-roaică Ilona, vorbind schimonosit românește în scenele ei lungi, prea lungi. Acest personaj, în felul cum e făcut de autor, iese din cadrul adevăratului teatru și cade în genul de operetă. Apoi Ancuța, fecioara din Soveja, siluită de hanul Tătarilor când apare la un moment dat pe scenă e direct respinsă de sentimentul de pudoare al spectatorilor. Acestea sunt cele două cusururi ale piesei domnului Diamandi, cusururi cu atât mai mari cu cât vin după două acte admirabile, puternice și pline de-o veche și trainică poezie.

*

Repetițiile piesei „Domnul Notar” urmează cu mare stăruință. Artiștii muncesc cu trageră de inimă și mai ales cu mare sânguință, date fiind tipurile nouă, pe cari autorul le aduce pe scenă. Într'adevăr nu e tocmai ușor pentru artiștii noștri să intruzeze tipuri din Ardeal, deși nu o fac acum pentru întâia oară.

Acum câțiva ani s'a mai jucat pe scena Teatrului Național drama în două acte „Mărul” de Z. Bărsan. Deși mediul ei eră ardelenesc, piesa însă eră ținută mai mult în gen romantic și personagiile toate vorbeau limba curată literară.

Oamenii din piesa d-lui Goga vorbesc ardeleneste „sadea” și de-aici marea dificultate ce cade pe seama interpretelor.

Avem însă toată încrederea în istețimea actorilor noștri și suntem siguri că drama d-lui Goga se va juca cum trebuie.

Rămâne acum dacă publicul de aici va gusta sau nu limbajul oamenilor d-lui Goga. Oricum ar fi, această primă piesă a autorului va rămâne o lucrare de valoare făcută de-o mână dibace, o zugrăvire adevărată a vieții frământate din Ardeal.

Se va juca în ziua de Duminecă 26 Februarie pentru prima oară.

B. —

Artă.

Pictorul Gheorghe A. Mateiu.

Pictorul cu care ne-am ocupat în Nr. 23 din 1913, înainte de articolul din „Luceafărul” a fost cu totul necunoscut publicului nostru. Poate chiar și pictorul însuși uitase că e Român. Întâmplarea a voit să vină la Sibiu și să aranjeze, ca artist german, o expoziție. Ne-am interesat de operele lui și, convingându-ne că

avem de a face cu un talent, l-am îndemnat să plece la București, unde l-am însoțit și l-am ajutat să aranjeze o expoziție. În toamna trecută a reușit să înșghebeze numai o expoziție de probă la Casa Școalelor. Acum în Ianuarie, în sala Exarcu a Ateneului, alături de pictorul Mihăilescu, și-a expus toate operele.

Oricât s'ar părea de curios, d-l Gh. A. Mateiu e cel dintâi pictor ardelean, care a avut o expoziție la București. Smighelschi n'a reușit să-și aranjeze o expoziție independentă, iar d-șoara Elena Popca a avut numai în vreo două rânduri câteva tablouri la expozițiile Tinerimii Artistice.¹⁾ Faptul că abia în veacul al XX-lea avem și noi un pictor, care izbuteste să aranjeze o expoziție în capitala României cred că e dovada cea mai grăitoare a insuficienței de legături sufletești dintre noi și frații liberi. Cu această scădere a noastră ne vom ocupa într-o cronică viitoare, arătând că vina o poartă mai ales cei din Țară.

Pictorul Gh. A. Mateiu a fost bine primit de presa din Regat. Dela unele publicații, cari se pretind bine informate și conducătoare, am fi așteptat să releve și ele prima expoziție ardeleană. Totuși suntem mulțumiți și cu notițele ziarelor.

Mai la vale reproducem câteva aprecieri culese la întâmplare din presa bucureșteană.

Ziarul „Minerva” sub titlul „Un pictor ardelean: Gh. A. Mateiu” scrie:

Pentru prima oară, o sală din Ateneul român adăpostește expoziția de pictură a unui artist de peste munți. D-l Gh. Mateiu, care expune în România după un șir de frumoase succese în Germania, ne-a sosit cu câteva pânze impresioniste și cu mai multe încercări reușite în artele grafice: afișe, reclame, coperte de cărți și de reviste, planșe decorative, etc. O expoziție interesantă, și cu atât mai interesantă cu cât tânărul artist ardelean, eră aproape un necunoscut pentru cea mai mare parte din publicul nostru amator de artă. Un număr recent al unei reviste de peste munți închinat d-lui Gh. Mateiu s'ârnise poate curiozitate în rândurile restrânse ale cititorilor săi din România liberă. Dar, cum spuneam, d-l Mateiu are la activul său numeroase succese, mai cu seamă în ceea ce privește artele grafice. Un gust ales, frumoase calități de decorațiune, imaginație estetică și multă pricepere în execuție au făcut din d-sa un căutat desenator. O mare parte din volumele editate în Germania, numeroase reviste cunoscute, afișe și reclame sugestive, poartă sau ar trebui să poarte numele artistului ardelean.

În pictură, d-sa este, desigur, ceea ce se numește un impresionist. Neglijază amănuntul, îngrozit de cromolitografiile obișnuite pictorilor mediocri, și caută a realiza mai mult prin jocuri de culoare, prin armonii de lumină, punând mai mult preț pe impresiunea totală decât pe minuțiozitate. În marginile acestei concepții, și cu puterea unui talent în floare, d-l Gh. Mateiu ne aduce peisaje de

nord, cascade, piațete și târguri, alee și crânguri și un singur portret.

Unul din cele mai reușite tablouri ale tânărului artist ardelean este „Primăvara”, proprietatea d-lui D. M. Bragadiru.

D-sa se va întoarce, probabil iară în Germania, dar nădăjdum că va ști să lase aci amintirea a unui nou talent românesc.

Tot ziarul „Minerva” scrisese mai înainte cu câteva zile următoarele aprecieri:

Alături de pictorul D. Mihăilescu, la Ateneu expune și pictorul G. Mateiu, un scrupulos stăpân al desenului, ce se remarcă și prin lucrări grafice și gravuri de o reală valoare.

Ca un elev al școlii impresioniste moderne se manifestă pictorul în lucrările-i în ulei printre care demne sunt de amintit priveliștele văltoarelor din Carpați, realizate cu toată măiestria tehnicii impresioniste, cum și vederea unei piețe din Sibiu.

Cu lucrările acestea pictorul se manifestează ca o adevărată forță în pictura modernă și dela d-sa ne așteptăm la multe lucrări de valoare.

„Viitorul” sub titlul „Gheorghe Mateiu: Un pictor decorator român” face următoarele aprecieri juste:

De câteva zile se află expuse în sala Exarcu a Ateneului român, lucrările unui artist pe care publicul bucureștean îl întâlnește pentru întâia oară în acest locaș, deși „Casa Școalelor” organizase acum câteva luni o expoziție de arte grafice a aceluiaș artist.

Numelă său este, pentru cei mai mulți, necunoscut. Deși Român de peste munți, Gheorghe Mateiu vine pentru prima oară în țara noastră și vine de departe, după ce aproape se înstrăinase de ai lui, dar și după ce Germania și Norvegia îi deschisese noi orizonturi și noi plămuiuri artistice cari îi turmentaseră mintea.

Mateiu este ceea ce se chiamă un pictor decorator, un artist aparte, care nu realizează frumosul decât pentru a-l putea folosi în marea manifestație industrială a așa zisei arte grafice. Cele câteva pânze care par tablouri obișnuite, nu sunt în fond decât motive prețioase din care artistul va trage mâne, dacă nu cumva a și tras încă firul inspirației pentru realizarea unei reclame cu adevărat artistice, a unei coperte de volum de lux, a unei diplome oarecare, a unui delicios „ex libris” sau a unui vitraliu de biserică sau de sală de mâncare.

Elev al marelui artist berlinez Bruno Paul, compatriotul nostru a câștigat în lungile sale peregrinațiuni artistice, o virtuozitate necunoscută până azi de specialiștii noștri din țară.

Mateiu este și un artist de rasă și un meșteșugar îndemânat, pentru care imagina justă nu are nici un secret oricare ar fi destinația ei.

Expoziția lui Mateiu, interesantă și prin noutatea naturii ei artistice, cât și prin talentul remarcabil al autorului a impresionat în mod plăcut pe cei care nu bănuiau încă existența unui Român, care, în Germania și Norvegia, a lucrat afișe colorate și coperte de volume pe care mulți din noi le-au văzut și le-au admirat cu aceeași convențională convingere de perfecție cu care se judecă orice lucru venit de peste frontieră.

¹⁾ După încheierea acestei cronici am aflat că un pictor de origine ardeleană, d-l A. Frățilă, care trăiește la Paris, a avut câteva expoziții în București. Ne vom interesa de acest artist și sperăm să reușim a-l face cunoscut publicului nostru.

Ei bine, multe din acestea erau opera unui Român de-ai noștri, a unui artist de valoare pe care până mai ieri nu-l cunoșteam, dar pe care, de azi înainte vom ști cu toții să-l prețuim.

Aceleași aprecieri călduroase le au și celelalte ziare. În lipsa de spațiu nu le putem reproduce pe toate. În reviste n'am găsit până acum nici o pomenire de expoziția acestui pictor ardelean.

La expoziția „Tinerimii artistice” din primăvară au fost admise și lucrările d-lui Mateiu și nădăjduim că, în viitor, vom avea prilej să-l vedem la toate ocaziile, alături de ceilalți artiști români.

În primul articol despre d-l Mateiu spuneam: „Să nădăjduim că am recucerit un suflet”. Și am reușit. Gh. Mateiu de-acum e al nostru.

T.

Însemnări.

Ernest Hæckel. Rar se întâmplă ca un om, care vieța întreagă și-a petrecut-o în laborioasă și istovitoare muncă intelectuală, să ajungă la adânci bătrânețe viguros trupestă, cu mintea ageră și cu voința neînfrântă. Marele biolog E. Hæckel, fost profesor la universitatea din Iena, acum de curând a împlinit vârsta de 80 de ani.

El este un om de rară productivitate, îndrăzneț — poate prea îndrăzneț — în concepțiunile sale, mai ales când părăsește terenul relativ destul de sigur al cercetărilor din domeniul științelor particulare și se avântă la plâsmuiri filozofice, la explicarea enigmelor acestei lumi. Ca filozof reprezintă Hæckel un monism materialistic, prin popularizarea căruiu tinde a sdruncina din temelie concepția creștină despre lume și vieță, propagând religia și morala nouă a monismului. Scrierea sa „Die Welträtsel” s'a vândut în ediția populară în mai multe sute de mii de exemplare și ca propaganda să se facă sistematic, în anul 1906 a înființat societatea „Monistenbund”, pe care o patronează până în ziua de azi. Această societate desvooltă o activitate febrilă pentru lățirea monismului prin scrieri periodice, prin predici, prin conferințe și prin discuțiuni publice.

Memorabilă este discuțiunea aranjată de către Monistenbund-ul din Berlin în 1910, în care profesorul din Karlsruhe Artur Drews cercă a ne convinge că Mântuitorul Isus Hristos n'a existat nicicând ca persoană istorică, ci că ar fi numai un zeu solar al unor secte sincretiste. Acest atentat împotriva creștinismului, mulțumită argumentelor nerăsturnabile susținute de către bărbații de știință, cari au luat parte la discuțiune, a fost respins cu toată indignarea și — spre cinstea Berlinizilor fie zis — în loc ca publicul să fie ademinit, s'a trezit în ei o așa însuflețire religioasă, cum n'a mai fost poate de pe vremea lui Luther încoace.

În filozofie Hæckel n'a putut avea vreun succes pozitiv și durabil, ci prin unilateralitatea monismului său, dând multor fenomene explicări arbitrare și dog-

matice, a stârnit împotriva sa critici severe, pătimișe chiar, dar binemeritate.

Renumerele și l-a câștigat prin cercetările sale biologice, prin formularea așa numitei legi biogenetice. Acceptând principiul evoluțiunii enunțat prin Darwin și Wallace, a afirmat că toate genurile și speciile viețuitoare s'au desvoltat din câteva celule primordiale, așa că fiecare individ percurge în mod prescurtat în decursul desvoltării sale embrionale întreagă seria stadiilor de desvoltare ale înaintașilor săi. Legea biogenetică a formulat-o Hæckel la anul 1866 în următorul mod: „Ontogeneza (desvoltarea individului) este o scurtă recapitulare a filogenezei (a desvoltării speciei)”. Bazându-se pe cercetările sale embriologice — a căror exactitate unii au tras-o la îndoială — la început a susținut Hæckel legea aceasta cu toată hotărîrea. Abia după treizeci de ani s'a învoit să o modifice în sensul, că individul numai tinde a recapitula stadiile de desvoltare ale înaintașilor și o face aceasta întrucât îi permite influința provenită dela mediu. Formularea mai nouă a legii biogenetice este: „Ontogeneza întrucât îi permite cenogeneza (mediul) tinde a recapitula filogeneza”. În această formulare legea biogenetică a pierdut mult din ascuțișul ei apodictic, căci cenogeneza în cele mai multe cazuri e atât de pronunțată, încât abia se mai pot recunoaște urme de recapitulare filogenetică.

Pentru păstrarea și augmentarea materialului pe care se întemeiază principiul evoluțiunii în sensul legii biogenetice, s'a înființat în Iena așa numitul „Muzeu filetic”, în care se pot vedea embrioni dela diferite animale și dela om în toate stadiile desvoltării lor succesive, apoi frumoase exemplare de ale presumpțivilor noștri înaintași cimpanzi, mandrili, orangutani etc.

Se mai pot vedea apoi și busturile evoluționiștilor mai însemnați, între ei și Goethe. La acceptarea principiului evoluțiunii în biologie a contribuit în mare parte și Hæckel, deci acum la bătrânețe poate avea satisfacția aceasta, chiar dacă nu i s'au primit păreri fără de nici o modificare. (Dr. P. Roșca.)

✕

Cursurile „Asociațiunii”. Conform programului pe care l-am anunțat s'au început interesante cursuri pe care le aranjează biroul central în sala festivă a „Asociațiunii”. Publicul, de astădată, arată un interes îmbucurător față de aceste cursuri.

Prima conferință a fost a părintelui protopop Dr. I. Lupaș, care într-o expunere vioaie a arătat influința capitalismului și a naționalismului asupra desvoltării popoarelor din ultima jumătate a veacului al XIX-lea. A stăruit mai ales asupra politicii coloniale a Angliei și a celorlalte state și asupra unității naționale a Germaniei și a Italiei. D-l Lupaș a dovedit că e în stare să facă și sintetizări, cari presupun o cultură filozofică și o intuiție istorică.

A doua conferință a fost a profesorului universitar Dr. Ioan Ursu, de origine din Cața Ardealului, care, după o reprivire sugestivă asupra trecutului Românilor de peste Carpați, a zugrăvit în colori vii evenimentele mai însemnate dela Unirea principatelor până

astăzi și a arătat, pe baza trecutului, probabilitățile dezvoltării viitoare a poporului nostru încercat de furtuni grele. Conferința d-lui Ursu, care a venit dela Iași până la Sibiiu, a fost ascultată cu încordată atențiune. Ne simțim datori a mulțumi conferențiarului, și la acest loc, pentru jertfa culturală ce-a adus-o pentru cei rămași acasă.

A treia conferință a ținut-o părintele I. Agârbiceanu din Orlat. Cultura ardeleană din ultima jumătate a veacului trecut a împărțit-o în trei epoci: epoca generației dela 48, cea din era absolutistă și cea de sub dualism, a culturii ungurești. Expunerile părintelui Agârbiceanu, deși au durat două ore, au legat atențiunea auditorului prin farmecul artistic și analizele juste. A fost o conferință foarte instructivă.

Toate conferințele ar fi bine să se adune în volum și să se răspândească. „Asociațiunea“ ar face un bun serviciu culturii noastre printr-o asemenea publicație.

✽

Comisiunea istorică a României. Avântul ce l-au luat cercetările archivale în timpul din urmă, mulțumită destoinicilor noștri cercetători ai trecutului, reclamă instituirea unei comisii permanente pentru orânduirea materialului și pentru editarea lui critică. Ministerul de culte și instrucțiune publică a regretatului Haret a și înființat comisiunea istorică a României, care, în câțiva ani, a desfășurat o muncă vrednică nu numai de lauda ci și de admirația noastră. Primit la redacție trei lucrări: Letopisețul țării Moldovei de Miron Costin, traducere latină contemporană; Cronica expediției Turcilor în Moreea 1715 și Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă. Au mai apărut și Documentele lui Ștefan cel Mare, două volume publicate de d-l I. Bogdan despre cari vorbim pe larg în acest număr deși nu ni s'au trimis la redacție. Comisiunea istorică ne făgăduiește și un Buletin. După primirea acestuia vom reveni mai pe larg asupra activității și chemării acestei comisii. Deocamdată ne mulțumim a atrage atențiunea cetitorilor noștri asupra lucrărilor publicate. În curând vor mai apărea următoarele: Psaltirea scheiană, Evanghelia cu învățătură a Diaconului Coresi 1581 și Documente și peceți Moldovenești în faximile (sec. XIV până XVI).

Publicațiunile Comisiei istorice a României se pot comanda dela librăriile Socer et comp., C. Sfetea și Leon Alcalay, București.

✽

Eminescu în nemțește. Un harnic profesor din Craiova, d-l M. Schroff, se străduiește de mai mulți ani să popularizeze literatura noastră în Germania, publicând opere alese din scriitorii români în colecția „Rumänische Schriftsteller“, din care până acum au apărut 6 volume, cuprinzând traduceri din Gane, Ureche, Delavrancea, Vlahuță, Russo, Odobescu, Slavici și Alecsandri.

De curând a apărut „Gedichte-Nuvelen“ von M. Eminescu. Volumul are o introducere în care se face o scurtă biografie a lui Eminescu. Sunt traduse

aproape toate poeziile lui Eminescu și două povestiri: „Sărmanul Dionis“ și „Făt frumos din lacrimă.“ Cum traduce d-l Schroff se poate vedea din următoarea:

Vöglein schläfrig sich versammeln.

Vöglein schläfrig sich versammeln

Bei den Nestern, laubbedacht;

Bergen sich in Baumeszweigen —

Gute Nacht.

Nur allein die Quellen murmeln

Schweigen herrscht im Wald hienieden;

Selbst des Gartens Blumen schlummern,

Ruh'n in Frieden.

Auch der Schwan durchzieht die Wellen,

Strebt des Schilfes Stille zu;

Nahe seien dir die Engel,

Süss die Ruh'!

Milde Zaubernacht erhellet

Licht des Mondes stolze Pracht;

Traum und Harmonie ist alles —

Gute Nacht!

Traducerea poeziilor nu se poate numi strălucită. Teconția rămâne superior. Și d-l Schroff făcă foarte bine, dacă le luă și pe acelea în colecție. Munca d-lui Schroff e vrednică cu toate acestea de laudă.

✽

Politica culturală. După toate semnele, comitetul nostru național s'a convins, că adevărata politică ce trebuie să o inaugureze e cea culturală, care a fost formulată de această revistă și de fosta grupare tribunistă. Propaganda sistematică a culturii la sate, trezirea conștiințelor, prin cărți și prelegeri, și organizarea națională pe baze economice e singura politică reală ce o putem și trebuie să o facem. Pentru intruparea unei asemenea acțiuni e însă nevoie de oameni cu pregătire culturală românească. Comitetul național a însărcinat pe d-l Dr. O. Ghibu cu alcătuirea unui Vademecum pentru învățători, iar pe d-l Dr. Ioan Lupaș cu scrierea istoriei luptelor noastre politice dela 1780 încoace. Dacă s'ar admite în sânul comitetului național, pe lângă reprezentanții ținuturilor, mai mulți intelectuali, desigur că activitatea comitetului ar lua alt avânt.

Adevărul și puterea de muncă nu trebuie să ne sperie mai ales în politică.

✽

Anuar de Geografie și Antropogeografie. Sistemizarea catedrei de geografie la Universitatea din București, pe care o ocupă d-l Sim. Mehedinți, a îmbogățit cu un nou ram cercetările științifice române. Studiile de geografie și antropogeografie, sub conducerea acestei noi forțe științifice, au luat un avânt îmbucurător. Elevii dela universitate se prepară sistematic în vederea acestor studii. D-l Simion Mehedinți a început chiar și publicarea unui anuar de geografie și antropogeografie. Am primit la redacție anuarul pe 1909—1910 și cel pe 1910—1911. Din cuprinsul acestor două anuare cităm următoarele studii, cari pot interesa și pe unii

din cetitorii noștri. Sim. Mehedinți: Aplicații antropogeografice în sfera etnografiei, istoriei și altor științe învecinate; G. Giuglea: Schiță din toponomia românească; N. Orghidan: Urme de ghețare în munții Rodnei. Valea Bistricioarei; D. Pușchilă: Observațiuni cu privire la terminologia geografică populară și la toponomie; G. Vălsan: Românii din Craina Serbiei; G. Giuglea: Românii din Serbia (Ve-chime. Statificări etnice).

Nădăjduim că anuarul s'a continuat și în anii 1911—1912 și 1912—1913, deși nu i-am primit la redacție.

Ne vom îngriji, fie în această publicație fie în alta, să ținem în curent pe cetitori despre lucrările de asemenea natură, cu cari trebuie să se familiarizeze și intelectualii noștri.

Am dori să cunoaștem și Buletinul societății geografice, care ar trebui să se trimită și în Ardeal, mai ales pentru biblioteca „Asociațiunii”.

Numai cunoscând amănunțit activitatea științifică din România ne vom putea apropia și noi Ardelenii de adevărata unitate culturală.

✽

Buletinul societății numismatice române. An X Nr. 20 pe Iulie—Decembrie 1913, publicație îngrijită de ardeleanul nostru, d-l Constantin Moisil, cuprinde următoarele studii: R. Netzhhammer, Dioscurii în Tomis; C. Moisil, Considerațiuni asupra monetelor lui Mircea cel Bătrân; Leon Ruzicka, Cum ar trebui să se prezinte monetele moderne; C. Moisil, Monete și tezaure monetare găsite în România și în ținuturile românești învecinate.

„Societatea numismatică română” pentru publicul mare pare o societate ciudată. Cu toate acestea ea a reușit până acum să desfășure o activitate importantă și în viitor sunt semne că va face și mai mult. De curând a hotărât să țină adunări în fiecare lună, în cari se fac comunicări, provocându-se discuțiuni asupra problemelor numismatice și modalistice. La noi se găsesc o mulțime de monete, cari e păcat să se înstrăineze. Locul lor e la „Muzeul Asociațiunii”.

✽

„Proza”. O nouă revistă scrisă întreagă de iubitul nostru nuvelist Em. Gârleanu. Apare de două ori pe lună în Craiova. Încercarea d-lui Gârleanu de a scrie singur o revistă nu e nouă. Mai în urmă ne trimitea d-l G. Panu „Săptămâna”, pe care a redactat-o până s'a stins. D-l Gârleanu motivează de ce-a plecat singur la drum: „Am pornit de atâtea ori cu tovarăși de cale. Plecam într'acelaș pas, și mulți oboseau. Călătoriam într'acelaș scop, și 'n curând gândurile se schimbau, privirile se întunecau, și la cea dintâi încrucișare de drumuri apucam care încotro.” E foarte mult adevăr în mărturisirile acoperite ale d-lui Gârleanu. Ar fi interesant să se analizeze, de ce scriitorii de astăzi trăesc risipiți, închiși în propriul lor eu? Cum se explică lipsa unui ideal, unei credințe, cari să-i adune? Până mai ieri

parcă aveau o credință, un vis. Veneau și la noi, ne sprijineau cu drag. Voiau să fie cunoscuți și în Ardeal. Astăzi stau departe — parcă nu i-ar interesa nimic și n'ar mai crede în nimic. D-l Gârleanu poate ne va da răspunsul la aceste întrebări. Il vom da și noi.

Revista d-lui Gârleanu se poate avea trimițând 8 lei la adresa: Revista „Proza” — Craiova.

✽

Pentru „Noua Revistă Română”. Dacă d-l Rădulescu-Motru, directorul acestei reviste, n'ar fi profesor universitar am trece la ordinea zilei peste sistematicele improșcări ce ni se fac în coloanele revistei d-sale. Ce scrie Ovreiul Netzler despre literatura română și ce părere au ceilalți pui de ovrei despre noi Ardelenii nu ne interesează. D-l Rădulescu-Motru, ca Român și ca educator al tinerimii, al generațiilor de mâne, cari trebuie să stea în serviciul unui ideal mare, credem că e dator să contribuie și d-sa la crearea unei armonii sufletești între Românii de aici și cei din Țară. Știm, că d-sale îi place să se oprească în mijlocul nostru și să ne ție conferințe. Credem că aceste fapte ale d-sale nu sunt determinate de sentimentul vulgar al vânării de popularitate, ci de conștiința superioară de a creă o legătură sufletească între frații liberi și cei obidiți. Deaceea nu putem înțelege, cum poate permite elementelor fără răspundere dela revista d-sale să scrie mereu împotriva noastră a Ardelenilor, zeflemizându-ne și batjocorindu-ne. Am putea răspunde, căci ce-i mai ușor decât a lua peste picior pe cineva. Dar nu o facem și nu o vom face, fiindcă noi ne străduim a ne apropia de toți intelectualii noștri buni din Țară. D-l Rădulescu-Motru e fecior de țăran ajuns la o catedră a Universității din București. Respectul ce-l avem față de prima universitate românească ne face să-i adresăm aceste rânduri! Nădăjduim că ne va înțelege.

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

Bibliografie.

Dr. Mathias Friedwagner, *Mihail Sadoveanu* — studiu literar — trad. de I. E. Toroușiu. Edit. tip. „Carmen”. Cluj, 1913. Prețul: 40 bani.

Dr. Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*. Tip. Gutenberg. Lugoj, 1913. Prețul: 5 cor.

Maria Dr. Gavrilesco, *Numai lacrimi*. Tip. Națională I. S. Ionescu & M. M. Bogdan. Iași, 1913. Prețul: 1 leu. (În folosul societății „Crucea Roșie” a Doamnelor din România).

Anuarul gimnaziului „Ion Maiorescu” din Giurgiu pe anul școlar 1912—1913. Tipografia modernă Th. Stănculescu. Giurgiu, 1913.

Gheorghe Cair, *Farmec* — poezii, poeme în proză, sanguine, schițe, fabule, epigrame — cu ilustrații de G. Murnu. Institutul „Flacăra”. București, 1914. Prețul: 2 lei.

N. N. Beldiceanu, *Chilia Dragostii*. Edit. „Flacăra”, București, 1913. Prețul: 1 leu 50 bani.

CONVOCARE.

Domnii acționari ai institutului de credit și economii „VICTORIA” prin aceasta se invită, conform §-ului 17 din statute, la

a XXVI-a adunare generală ordinară,

ca se va ține în Arad, la 1 Martie st. n. 1914 la 10 ore înainte de amiază, în localitățile institutului (Calea Arhiducelui Iosif Nr. 2).

O B I E C T E:

1. Raportul direcțiunei, al comitetului de supraveghiere și stabilirea bilanțului.
2. Deciderea asupra împărțirii venitului curat.
3. Alegerea a 2 membri în direcțiune.

Domnii acționari, cari doresc a participa la adunarea generală în persoană sau prin plenipotențiați, în senzul §-ului 22 din statute, sunt rugați a-și anunța la direcțiune dreptul lor de participare la adunarea generală și eventual dovezile de plenipotență, cel puțin cu 24 ore înainte de adunarea generală

Arad, la 20 Februarie 1914.

Direcțiunea institutului.

ACTIVA

Bilanț la 31 Decembrie 1913

PASIVA

Casa în număr	257636 ²⁸			Capital societar: 12.500 acții à 200 Cor.	2500000	—
Bon în Giro-Conto la banca austro-ungară	174222 ⁸⁹	431859	17	Fond general de rezervă	1000000	—
Capitale elocate la alte bănci	344260 ⁵⁸			Fond special de rezervă	863344 ³⁰	—
Casa de păstrare poștală	18818 ¹⁰	362876	68	Fond de penziune	245249 ⁷⁹	2108594
Cambii		17660073	19	Depuneri spre fructificare		13574708
Imprumuturi ipotecare		2863117	—	Depozite de casă		40444
Imprumuturi de cont-curent cu acop. hipot. și de efecte		2200318	64	Cambii reescontate		5959237
Avansuri pe efecte		82436	—	Contribuție restantă la depuneri		33690
Efecte proprii:				Dividenda neridicată		4000
500.000 Cor. nom. Oblig. com. „Pesti Haza! Elő				Creditori		28772
Takarék. egyes.” cu 4% à 80.	400000			Interese tranzitoare anticipate		306685
100.000 Cor. Scris. funciare cu 4½% „Egyes				Venit transpus din anul trecut	30260 ⁶¹	—
bpesti fővárosi takarékpénztár” à 90	90000			Profit curat	452663 ⁹²	482924
24.500 Cor. nom. Oblig. cu 4½% „Haza! Bank						53
r.-t.” à 90	32050					
20 acții „Banca Austro-Ungară” à 1600	32000					
100 acții „Útredni b. cecych spr.” Praga à 400	40000					
60 acții „Hungária” pamutárugyár Arad à 500	30000					
200 acții „Banca gen. de asigurare” Sibiu à 200	40000					
10 acții „Marta” magyar automobil rt. Arad à 200	2000					
Acții dela diverse bănci și întreprinderi	114650	770700	—			
Realități proprii:						
Casa institutului din Arad, calea Arhiducelui						
Iosif Nr. 2.	130000					
Casa institutului din Arad, calea Arhiducelui						
Iosif Nr. 1.	220000					
Casa filialei din Chișineu	41000					
Casa filialei din Borosineu	60000					
Alte realități de vânzare	88469 ⁶⁸	539469	68			
Debitori		93401	47			
Mobiliar	30342 ⁶⁵					
Amortizare	10342 ⁶⁵	20000	—			
Interese tranzitoare restante		14800	65			
		25039059	48			25039953
						48

DEBIT

Profit și Pierdere la 31 Decembrie 1913

CREDIT

Interese pentru depuneri spre fructificare	681270	75	Venit transpus din anul trecut	30260	61
Interese de reescont	421062	37	Interese: dela cambii	1407218 ⁸⁵	—
Spese: Salare	88184	62	dela imprumuturi ipotecare	225666 ⁰¹	—
Bani de cvartir	27214	42	imprumuturi de cont-curent	128027 ¹⁴	—
Imprimare, diverse plăți și spese de birou	59682	69	avansuri pe efecte	5503 ⁹⁸	—
Porto	8631	07	capitale elocate la alte bănci	28896 ³⁹	—
Chirie	7338	34	efecte proprii	34105 ¹¹	1824357
Marce de prezență	3480	—	Chirii și alte arânzi		15561
Contribuție	71818 ²¹	—	Provizioni și alte venit		53841
10% dare de depuneri	68127 ⁰⁸	139945			47
Amortizare din mobilier		10342			
Venit transpus din anul trecut	30260 ⁶¹				
Profit curat	452663 ⁹²	482924			
		1924021	73		1924021
					73

Arad, la 31 Decembrie 1913.

Sava Raicu m. p.,
director-executiv.

DIRECȚIUNEA:

Ioan Moldovan m. p.,
contabil.

Mihai Veliciu m. p.

Dr. Nicolae Cioclan m. p.

Axentie Secula m. p.

Roman Ciorogariu m. p.,
vice-președinte.

Dr. Aurel Demian m. p.

Petru Truța m. p.

Traian Vățianu m. p.

Dr. Stefan C. Pop m. p.

COMITETUL DE SUPRAVEGHERE:

Subsemnatul comitet de supraveghiere am examinat conturile prezente și le-am aflat în deplină consonanță cu registrele institutului

Dr. Sever Ispravnic m. p.,
președinte.

Dr. Cornel Ardelean m. p.

Dr. Ioan Németh m. p.

Dr. George Vessa m. p.

Procopiu Givulescu m. p.

www.dacoromanica.ro

Aureliu St. Șulufiu m. p.,
revizor expert al „Solidarității”.

Când veniți la Sibiiu, cercetați
primul depozit românesc

de
piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școalele, reuniunile de cântări și alte
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate ≡

10 ani garanța. ≡ Plătire în rate.

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiiu (Nagyszeben), Str. Cisnădiei Nr. 7.

Gheorghe A. Mathey

Atelier pentru pictură și arte
industriale

BERLIN, SW. 11.

Muzeul regal de arte indu-
striale; Prinz Albrechtstr. 8,

primește toate comanda
pentru pictură, reclamă
artistică, coperte, ex
libris și orice lu-
crare din dome-
niul artelor in-
dustriale și
grafice.

Capital social Coroane 1,200.000.

Giro-Conto la „ALBINA”.

Postsparkassa ung. 29.349.

▼ **„Banca generală de asigurare”** ▼

societate pe acții în Sibiiu — Nagyszeben

este prima bancă de asigurare românească, înființată de institutele financiare (băncile) române
din Transilvania și Ungaria.

Prezidentul direcțiunii: **Parteniu Cosma,**

directorul executiv al „Albinei” și prezidentul „Solidarității”.

„Banca generală de asigurare” face tot felul de asigurări, special asigurări
contra focului și asigurări asupra vieții în
cele mai favorabile combinațiuni.

Asigurările se pot face prin oricare bancă românească, precum și la agenții și bărbăți
de încredere ai societății — Prospecte, tarife și informațiuni se dau gratis și imediat.

Persoanele cunoscute ca acvizitori buni și cu legături

:- pot fi primite oricând în serviciul societății. :-

„Banca generală de asigurare” dă informațiuni gratuite în orice afaceri de asigurare fără
:- deosebire oă aceste afaceri sunt făcute la ea sau la altă societate de asigurare. :-

Cei interesați să se adreseze

cu încredere la:

Centrala Băncii generale de asigurare Sibiiu — Nagyszeben.

:- Edificiul „Albinei” :-

ori la agenturile ei principale din Brașov (fil. „Albina”) și Arad (Józseffőherczeg-ut 1/a).

Telefon Nr. 188.

Telefon Nr. 188.